2

~~[illegible]~~

הס׳ פתשגן כתב הדת

לספר זרובבל. הנקרא.

№ 100.

41 דפים

Петръ Козыревъ

Св. Д. Гимназіи

Fathēgen Kitab Haddāth

sem L. Ajeridopulo

בעולם ויש כמה דברים שכל אחד מהם פוסל את ספר התורה ועד
שאם נעשה אחד מהם לספר התורה יהיה כחומש מן החומשים בבית
התינוקות והם עשרים במספר מבוארים ידוע ומבואר שכל תקנה
גדר וסייג שעשו החכמים לתורה ואין לו סתירה או ספק חשוב לר מתנה
חייבים כל ישראל להודות בו ולדרוך אחריו לעשותו כמו בהיות הגדר
ההוא ועלה מפה דברי הכתובים אין טוב אדם מורש יעקב ע"ה כל
להפכיהן ולומר שאינו מקובל זה אע"פ שיהיה הפה ההוא והם חיפה נראה
בעיני קצת החכמים שלא לפני החזן העבר בראיה אין שבין להגבלו לדעתם
ולהיות במה שאנחנו בן מהענינים הפוסלים את ספר התורה הם ענינים
שאין להם סתירה בדברי התורה ובנבואה כל שכן שהם ענינים שבהם
נתגדלנו מזמן אבותינו ואבות אבותינו והם נתקבלנו מעולם וכבר
הנכלל כמות רקים נסמיכות ויצאות מפה ספורים הכתובים וצוויים לא
הוסיפום החכמים ע"ה לא עשו אלא לשמור שלא יתבטל ותבינה
אנשי המדע ותבונה המוציאים דבר מתוך דבר אין ראוי לפסוע בהם
האדם בדבר שתוק ולא חפץ ולהשליכם אחרי גו שלא להאמין בם כי
הם דברים אלהיים באו אלי מהשגחתו הפרטית ונתבונן בהם האדם
היטב ואחרי כן ישלח ידו לשנות עליהם ואם לא ישוב בשיניו קצת אנשים
אשר ענין המפלות שכן עליהם ונשק הקנאה ונתאחרות היא מסך בעיניהם
ישבו כי הדברים לא נכתבו ומוצאים מלא עיניו ניסוק דלוק מתקי ונאמינו
ע"פ שלא תסירו הדברים שפוסלים את ספר התורה ולא חששו בהוראות
הוא חנני שהן נודעים מפכל הירושה דור אחר דור כל ישראל מודים בם
ולא הוסירו מהם אלא מה שהם יוצאים מפשט הגולה ואשר בהם חלוקה
בינינו ובין אחינו הרבנים ונלמד שהם דברים נודעים לכולנו
והתקני התורה הניתנים לפי המנהג שאנו מתנהגים בהם שאין בדבר מהם
סתירה לא ספק מהכתובים והנני מבאר אחד אחד ענינים הפוסלים את
התורה על הסדר אחד אחר מחובר עם מה שנאמינו ראיה להם ובאלהים
אשר יי נראו להקדים מקודם בפסוק ויאמר יי' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם

ואמנה

ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. ופסוק
ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי על
הלוחות א' הדברים אשר הי' על הלוחות הראשונים אשר שברת. ופסוק
ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם
למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. ופסוק ויהי ככלות מ'
לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם. ופסוק ויצו
מ' את הלוים נושאי ארון ברית ה' לאמר. ופסוק לקוח את ספר
התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך
לעד. ופסוק יראת ה' טהורה עומדת לעד. ופסוק [illegible] והיה
כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר
מלפני הכהנים הלוים. ואלו העשרים דברים שפוסלים את
ספר התורה אלה הם.

האחד אם נכתב ס"ת על עור בהמה שלא נעבד לשמה כי כל מה
שכתוב בתורה הוא שיהי' כתוב כשני לוחות הברית ובהן
כתוב פסל לך שני לוחות וגו' ואין פסילות ותקון הלוחות אלא כענין
עבודת העור ותקונו. ולכן ראוי להיות העבודות שבהן יכתב ספר
התורה מעובדות בין שיהיו מעוף בין מחיה בין מבהמה בכל פעולותיו.

השני אם נכתב על עור שנעבד שלא לשם ס"ת שכן אמר בלוחות
פסל לך וגו' ר"ל לשמך וכתבתי על הלוחות. ולכן צריך להיות
הנכתב נעבד על שם הכתב. שאם נעבד הנכתב על שם אחר
ונכתב הספר עליו פסול. וכי לא היו אבנים פסולים. אלא רצה
באמרו לפסול אותם משה ארונו שלו. ואמרם הבונה הוא כמו
שאמרנו להורותנו ענין אחר. והוא שאם רצה לכתוב ס"ת להיותן
עובדים העבודות לשמן.

השלישי שנכתב על עור בהמה טמאה [illegible]
קדושת התורה אין ראוי לכתוב בדבר טמא כי אין
קדושתה מפני עצמה אלא מצד שהיא מה' ואין הולכות לה כי אם לו

ת"ל מבל.

יתן מכל חסרון. וכתוב יראת ה' טהורה.

הרביעי שנכתב בדיו שאינו נמחק קיים כי כן אמר והיה עד
בך לעד. ואם יכתב בדבר נמחק אין יהיה לעד. ואיוב
אמר מי יתן אפוא ויכתבון מלי. מי יתן בעט ברזל ועופרת לעד
בצור יחצבון. כלומר להיות קיימים לעולם. ולכן נכתבו עשרת הדברות
שהם שרש כל התורה גם כל התורה על לוחות אבן לרמוז קיום הדברים.
והנה הספר הנמצא בבית ה' בזמן יאשיהו המלך ובזמן עזרא
ויוכח שנכתב בדבר קיים כי על שלא נמחק כתיבתו קבלוהו כל
ישראל בזמן ההוא כמו שקבלוהו במעמד הר סיני. ונמצא שהוא
יתן יעיד עדים מדברים קיימים.

החמישי שלא נכתב במקום שנהוג לכתוב באופן אחרת שנכתב
על הגויל במקום בשר ועל הקלף במקום שער. ימחק
המכתב החרות שם ולא תהיה התורה. כי המנהג לכתוב בגויל
ובקלף בצדם האחר כי אם נכתב התורה על הגויל במקום בשר ועל
הקלף במקום שער. ימחק מכתב החרות שם ולא תהיה התורה לעד.
גם הכתוב אמר לוחות אבנים כראשונים ונראה בזה להיות ראויים
לכתיבה כמו הראשונים שנכתבו בעצמו ית"ש יכתב בהם שליחותו.

הששי שנכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף או ברובסוס
עוד אלא או כלו על הגויל או על הקלף. או על דוכסוס
עוד עדיהותו נכתב בדבר אחת שהוא מין אחד כי כן אמר שני
לוחות אבנים כלומר שיהיו ממין א'. וכי לא היכולת ית"ש לכתוב התיבה
כלה באבן אחד אלא הראה לנו להיות כתיבתה בדברים שהם ממין אחד.
ומזה נלמד [illegible] שאסור לכתוב תורה בדוכסוס שום הלכה
למשה מסיני. ~~[illegible]~~ ואנחנו לא כן נאמין לבד שצריך להיות
הכתב ממין א' ~~[illegible]~~ שלא [illegible] כתיבת הספר כשיתבלבל
הספר. אם יכתב הספר ~~[illegible]~~ בשעורים מתוך [illegible] ואין
הנייר ~~[illegible]~~ [illegible] ויכבד מהרה.

334379

ואין הארץ מספיק ממונו לכתוב התורה בהם ולכן נמשך המנהג לעד
להיותם כותבים ספר התורה בגלל „השביעי שנכתב בדבר שאינו
גליון יכולו אחר שנכתב על קונדריס · כי כתוב בעד המלך וכתבו
לו את משנה התורה הזאת על ספר " ואין ספר אלא גליון כך פירש
הרב הגדול רבי׳ יעקב בן ראובן בעל ספר העשר " וכן הוא האמת שבכל
מקום שנמצא בכתוב ספר הוא גליון ולא קונדריס "

השמיני שנכתב בלא שרטוט ובלא שורות · כי כן אחר פסל לך · ואין
פסול בעור אלא להיות נעבד ומשורטט כפי מנהג הסופרים "
כי בזה תתייפה הכתיבה ותהיה התורה נאה בעיני. וכתוב והמכתב
מכתב אלהים הוא חרות על התורה הלוחות ואין חריתה למכתב אלא
שרטוט והשורות שבו :

התשיעי שנכתב בשאר לשונות ולא בלשון ה׳ שהוא לשון עבר אבינו
כי כן נכתבו הלוחות שנתנו בסיני והוא לשון ישר״ אם יש׳
וכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם"
כלומר שילמדם הגירסא והפירוש לשון היות השירה הזאת לעד
בינו ית׳ לבינם „ פי׳ כלל התורה שראוי להכתב בלשון שאמרה הוא ית׳

העשירי שנכתב ע״י מי שאינו מאמין בדת משה רבי״ ע״ה כמין
המינים והאפיקורסים והשמדים והגוים וכו׳ שהם סוללים "כי
אנ״ס שכלל הנביאים נביאים היו ודבר אמת היה בפיהם "אמנם לא
נתנה התורה אלא ע״י הגדול שבכלם שבאו ושיבואו שהוא "רעה כל מחלת
הגוף והנפש ויודע רפואתו כן התורה ראוי להכתב ע״י איש מאמין מכר
קדושת דברי אלהים חיים כדי שישב בהם ויהיו מקבלים בעיניו ולא יהיו
נבזים כי יהיו נלעגים בעיני מי שאינו מאמין בהם "

האחד עשר שכתב שמותיו ית׳ בלא כוונה כי הוא ית׳ נתן התורה ע״י
[illegible] שלמה ע״ה ואם לא יכובד שמו ית׳ להכתבו בכוונה איך
יתכבדו דברין [illegible] הנשארים "

השנים עשר שספר הכותב אפילו שכתב המלא חסר" כי כבר

נתן

כמו הלוחות החסרים חסרים והמלאים מלאים. וזה לדעת הסופרים —
המדקדקים ובעלי המסורה. וכבר הזכיר מהענינים אלו החסיד הרב
רבינו יהודה האבל ז"ל בספר אשכול הכופר בדבור זכור ששם ביאר עלות
המלאים והחסרים והתיבות שקצת מאותיותיהן תלויות וקצתן הפוכות
וזולתן ענינים רבים בכתובים מהדקדוק והמסורה.

השלש עשרה שהוסיף הכותב אפילו אות אחת. הארבע עשרה
שנשנה אות באות ונשתנה צורת המכתב מכתב
אלהים חיים כי הוא ית' נתנו שלם בלא חסרון ושבוש ושנוי מהראוי.

החמשה עשר שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עקר
או שתדמה לצורת אות אחרת בין בעקר הכתיבה בין
בנקב בין בקרע בין בשרטוט כי יפסד פרוש הענין ומכוון המצוה ית'
ולא יודע לקרא כפשוטו הראוי שכוון הוא ית".

הששה עשר שהקריב או שהרחיק בין אות לאות עד שתראה התיבה
כשתי תיבות או שתי תיבות כתיבה אחת. כי ראוי להיות
התיבות פרודות כאשר הענינים המורים עליהם נפרדים כי התיבות
הנכתבות הן המורות על הענינים שרצה בהם המצוה ית'. ואם —
תתבלבלנה ביניהן תהיה סבה להעלים רצון המצוה ית" ומכוונו. וזה דבר
רע כ"ש בענינים שהם מצות ואזהרות במחול ועונש מחייב בהכרח שלא
תתבלבלנה התיבות וזולת מכוון הנרצה מאתו ית". . "

השבעה עשר ששנה צורת הפרשיות כגון שכתב הסתומה פתוחה
והפתוחה סתומה וזה לדעת רוב החכמים. אמנם
לפי דעת קצתם שהם תקון סופרים אין חטא אם שנה הצורה. "

השמנה עשר שכתב בשאר הכתב כצורת השירה " "

התשעה עשר ששנה צורת השירות. כי כן כתבן השליח ע"ה מפי
יתעלה ויתברך שמו שנאמר ועתה כתבו לכם את
השירה הזאת.

העשרים שחסר היריעות של ס"ת בדבר שלא. אלה הם העשרים דברים

שאם

שאם נעשה א' מהם לס"ת נפסל ואין בו קדושת ספר תורה ״ והנה לקמן ״
יש תקון שאם נעשה א' מהם ועל' התקון יצא הספר מהפסלות ונשלמה בו
קדושתו היתירה ״ כגון שהדביק את בלות ויוצא בו ׳ ולקלפים אין בהם
תקון מעולם כגון שנכתב על עור בהמה טמאה ויוצא בו שאין ביד
לדם תקונם ואז אין בו קדושת ספר ת׳ ׳ והוא כחומש אחד מן החומשים
וילמדו בו התינוקות אעפ״י שהוא גליון או יגנז כמו שנבאר ״ אין חשש
בין שתהיה התורה מנוקדת ומושמטת ובין שהיתה חלקה מהם אפילו
לפי דעת קצת מן החכמים שאמרו שמשה רבי׳ ע״ה בנקוד ומושמט הביא
הס״ת כי הכוונה היא לרעתם להיות קריאתו נכונה בלי שבוש. ושמות
ובראיה שהביא מה שאמרו מדבר דוד ע״ה שאמר תורת יי' תמימה
אין הכוונה האמיתית בו בעבור הנקוד והשמטים כי אם בעבור שמשלמת
הנפש החכמה שנאמר אחרי משיבת נפש ׳ ושם בתוך עדות יי' נאמנה
מחכימת פתי ״ ופקודי יי' ישרים משמחי לב מצות יי' ברה מאירת
עינים ״ שלימות הנפש בהיותה במספר ... לשוב אל מקומה העליון
שהוצבה משם ׳ הוא ע״י התורה שכוללת השלשה דרכים שבהם תהיה
צרורה בצרור החיים והם מעלות המדות שבהן רמז באמרו עדות יי'
נאמנה והן נכללות מספרי האבות ואלה מהספורים שבאו בספר
בראשית ״ והדרך השני היא המצוות השכליות שבהם רמז באמרו פקודי
יי' ״ והדרך השלישי היא המצות המעשיות שבהם רמז באמרו מצות יי' ברה״
והנה לזה אמר תורת יי' תמימה ר״ל היא שלימה כוללת השלשה דרכים
שבהם יגיע האדם אל ההצלחה האחרונה שהיא שלימות הנפש שבעבורו
נברא האדם והבינהו ״ הסופר שאמר אחר שיצא ס״ת מידו לא כתבתי
האזכרות שבו לשמן אינו נאמן לפסלו אבל נאמן הוא להפסיד שכרו
שנאמר פיך ענה בך ״ ולמה אינו נאמן לפסלו כי אולי נתכוון להפסיד
על הלוקח או על זה ששכרו נראה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר
האזכרות לבד אם אמר ס״ת זה העורות שלו אינן מעובדות לשם ס״ת אין
שכר לו כלל ״ הספר תורה שהוא גליון הוא יותר צריך בקדושה מן התורה

שנכתב

שנכתב על קונדריס והוא הנקרא חומש · והחומש מן צריך מן ספר
הנביאים ·· וספר הנביאים מן ספרי הכתובים ·· וספרי הכתובים משאר
כלל ספרי החכמים שחברו משכלם הזך ·· והספר שהוא פירוש למי
שהוא צריך בקדושה ·· הוא צריך ג״כ בקדושה יותר מהספר שהוא פירוש
לפחות במעלה ·· וכל פירוש שבספרי הקדש צריך מכל ספר ·· וכל ספר
שחברו עוזרים לדברי אלהים חיים הכתובים בתורה התמימה שעלין
נאמר זכרו תורת משה עבדי וכולי צריך במעלה ·· וכן על סדר זה
כל הקרוב אלין יתר קדוש במעלה ·· ולכן אין מניחים חומשים על גבי ס״ת
ולא נביאים על חומשים ולא כתובים על נביאים ·· ולא פירושים על
כתובים · ולא ספרי חכמים על פירושי ספרי הקדש וכן השאר ·· אבל מניחים
ס״ת על ס״ת ואין צריך לומר על חומש ·· וחומשים חומש על נביאים
ונביאים על כתובים וכן השאר ·· כל הקודם במעלה יונח על הפחות
במעלה ·· וכן שנים שהם במעלה אחת יונח א׳ על אחר ·· ולכן אם היה
כרך א׳ ובו היה חומש ונביאים בחמש ·· יונח בכרך אחר וכולו חומש לבד לא
יונח שט בין הנביאים על החומש ·· אבל יונח החומש עלין ·· וכל כתבי
הקדש ואפילו ספרי׳ ודברים שהם מההעתקה המשתלשלת אסור לזרקם ·
ס״ת כשר נוהגים בו קדושה יתרה · שנאמר ושמתם אותו מצד ארון
ברית יי׳ וגו׳ וכבוד גדול יטלו ·· ואסור לאדם למכור ס״ת ואפילו שאין
לו מה לאכול ·· ואף שהיו לו ספרי׳ מ תורת רבים או שיהיה ישן ורצה
לקנות חדש אסור הוא האלהים אם ירצה ללמוד תורה ברמיא שיקח
אשה ברמין לקיום המין מותר לו למכור ס״ת ·· וזה כשאין לו דבר לסור
למכור לעשות שלונו ב בא משני דברים אלו ברמין ·· ספר תורה ~~שנ~~
שבלה או שנפסל נותנים אותו בכלי חרס וקוברים אותו אצל תלמידי
חכמים ואף היא גניזתם ·· כל תשמישי ס״ת כגון תיק שהוכן לספר ת׳
וכונה בו וארון ומגדל שמניחים בהם ס״ת אעפ״י שהספר בתוך התיק וכן
הכסא שהוכן לס״ת והונח בו אסור לזרקן כשבלו ונשברו אלא נגנזין ··
וכן מטפחות של ספרים ומכסיהם שבלו שגם הם לתשמישי ס״ת אסור

לזרקם

לזרקם אלא עושים תכריכין מתים וזו היא גניזתם :: וכן תמונה. כסף או
זהב וכל דבר שעושים לנוי כגון פעמונים ורמונים לספרי תורה הם
תשמישי קדושה ואסור להוציאם בחול.. אלא ימכרו לקנות בדמיהם ס"ת
או חומש.. אף הבמות שעומד שליח צבור ואוחז ספר התורה והלוחות
שכותבין בהם ~~[illegible]~~ לתינוקות להתלמד בהן אין בהם קדושה.. כל
דבר שיש בו ענין של כתבי הקדש כגון הקמיע ושלתו אסור להכנס עמו
לבית הכסא אלא אם יהיה מכוסה בעור או בתוך תיק.. כל אדם חייב לכבוד
ס"ת ובקדושתו כי הוא העדר ומפיו אנו חיים.. וכתוב יי' חפץ לצדקו.. ולכן
לא יכנס אדם במרחץ וספר ת' אחוז בזרועו ולא לבית הכסא ולא לבתי
הקברות ואעפ"י שהתורה נתון בתוך תיק או במטפחות ולא יקרא בו אלא
עד שיתרחק מהם כשיעור קומתו של אדם.. ומה שמצאנו ויקח משה
את עצמות יוסף עמו כבר בטלוהו המפרשים ע"ה כי ם כתנ' קרבן שאין את
אפיפם מאת פני הקדש.. וכתוב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל
טמא לנפש.. כש"כ המות עצמו וכל זב מצד קדושת התורה והנה כל ישראל
פה אמר שלפחות צריך להיות רוחק בין המת והמכתב ארבע אמות.. כי
האומר שעצמות יוסף היו עם משה אחד במחנה לויה לא עם הלוחות שספר
תורה כתובים.. אסור לאדם לאחוז ס"ת כשהוא ערום או לשבת על מטה
שבה ס"ת.. בית שבו ס"ת אסור לשמש מטתו בו עד שיוציאנו או עד שיעשה
לו כלי ויניחנו בתוך הכלי. שלא יהיה משמש בבלי הוא.. או עד שיעשה
לו מחיצה להבדיל בינו לבינו שכן נאמר והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש
וגו'.. ומצוות עשה מן התורה ליחד מקום לס"ת לכבדו ולהדרו יותר הרבה. כי
הדברים שהן בלוחות הם הם שבכל ס"ת.. וכבר צונו יתב' ואמר ונתת אל
הארון את העדות אשא ונתן בצדם ספר התורה ושם אותו מצד ארון ברית
יי' ויחד לו מקום.. אסור לאדם לרוק כנגד ס"ת או לגלות ערותו כנגדו או
לפשוט רגליו.. ואסור שיחזיר אחורין לס"ת או להניחן על ראשו כמשאוי..
ואם היה מהלך ממקום למקום וס"ת עמו לא יניח ס"ת בשק ויניחהו על
גבי סוסו וירכב עליו אלא א"כ אם היה מתפחד מן הגנבים או לסטים

מותר

מותר בהן.. אמנם אם אין שם פחד מניחו כנגד ליבו בחיקו והוא רוכב
הבהמה והולך.. כל הטמאים אפי' נדות אפי' גויים מותר לאחוז ס"ת ולקרות
בו שאין דברי תורה מקבלים טומאה.. האלהים שלא תהיינה ידיו מלוכ
לכות בטיט אלא ירחצו ידיהם ואח"כ יגעו בו.. כל הרואה ס"ת כשהוא
מהלך חייב לעמוד מפניו ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שהוא מה
לך בשיגיענו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם שלא יראוהו ואז מותר
להם לשבת.. אין אדם רשאי שהוא מזרע יעקב ללכת לפני ס"ת כשהוא
מהלך אלא כלם הולכים אחריו כעבדים כי הוא כמלך והכתוב העיד
עליו באמרו ארון הברית ארון כל הארץ.. וכתוב וארון ברית י"י נוסע
לפניהם וגו'.. ואין קדושת הארון אלא מצד הלוחות שבו.. והספר תורה
הוא כרחות הלוחות.. ויש לאדם לרקד ולשחוק ולשמוח לפני ס"ת כשהוא
מהלך ממה שמצאנו בהעלות ארון האלהים שאמר ודוד וכל בית ישראל
משחקים לפני י"י בכל עצי ברושים ובכנורות ובנבלים ובתפים וגו'
והמלך דוד מרקד ומשחק.. גם יש לאדם ללבוש בגדים יקרים בלכתו
לפני ס"ת ולהסיר הבגדים הצואים מעליו ממה שמצאנו כתוב ודוד מכרבל
במעיל בוץ וכל הלויים הנושאים את הארון והמשוררים וגו' ועל דוד אפוד
בד.. וכל זה מפני כבוד התורה.. כל מי שישב לפני ס"ת ישב בכובד ראש
באימה ופחד כי הוא העד הנאמן בכל באי עולם.. ואמרו והיה שם בך
לעד ומחויב לכבדו כפי כחו כי הוא שליחותו ית'.. ואמרו הראשונים כל
המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות.. וכל המכבד את התורה גופו
מכובד על הבריות האל יכבדנו אמן.. ככתוב י"י חפץ למען צדקו יגדיל..
כש"כ אנשים כמונו שאנו מחוייבים לכבדו בכל כח ובכל לב..

בשיעור הראוי לספר תורה שהוא לצד

הפרק השביעי בשיעור הראוי לספר ת' שהוא לצד ימיני לו..

דברים הרבה דברו ז"ל בשיעור ס"ת כמנהגם..
ולכן קראום חכמים ז"ל בעלי השיעורים ואין לנו צרך בהם.. אמנם
מה שהוא לנו די לספר תורה הנה הוא כמו שאבאר.. ראוי להעשות

ארך

אורך יריעות ס"ת ששה טפחים שהם כ"ד אצבעות בי"ד גודליות
ברוחב ושיעור הגליון מלמטה יהיה ד' אצבעות ומן למעלה ג'
אצבעות ויהי הפרש בין דף לדף ב' אצבעות ולכן ראוי להניח
בתחלת כל יריעה ובסופה רוחב אצבע אחת וכדי תפירה עד
כשיתחבר היריעה להיות בין כל דף ודף כתוב בכל הספר כלו
שתי אצבעות וראוי להניח מן העור בתחלת הספר ובסופו כדי
לגלול על העמוד שבתחלה הספר וסופו כשתופרין היריעות [illegible]
אינם תופרים אותן מתחלתן ועד סופן אלא מניח אותן מעט מן
למעלה ומעט מלמטה בלא תפירה כדי שלא תקרע היריעה באמצעה
כשיגלול אותה ועושה לו שני עמודים של עץ אחד בתחלתו ואחד
בסופו ותופר העור שישיר בתחלת הספר ובסופו על העמודים
בדבר טהור אם בגידים או בגולתן כדי שיהיה הספר נגלל עליהם
והנה ירחיק בין העמודים והכתב שבדף ואורך העמודים יהיה
כרצונך היותר טובים בשיעורם ביחסם אל שיעור אורך הספר
אם יקרע ס"ת בתוך שתי שטות או בין דף לדף ובין תיבה לתיבה
יתפור בדבר טהור שתפרו בו היריעות ובכל הקרעים יזהר שלא
תחסר אות אחת או תשתנה צורתה כל אלו השיעורים שהזכרנו
אנחנו הם על צד יופי תקון התורה אמנם אם הוסיף או חסר מהן אין חשש
ואין שום שיעור מבטיל התורה או פוסלה ועוד הן ובן במספר הדפין
אין חשש בין שתעשה היריעה האחת של שדפין או ד' דפין או ה' או ו'
או יותר או פחות בין בתחלת הספר או באמצען או בסופן תם

תם תם תם

החלק השלישי בברכות

ראוי להקדים בזה החלק פסוק בית ישראל ברכו את יי'
ופסוק בית אהרן בית הלוי יראי יי' ופסוק שירו ליי'
ומזמור אברכה את יי'
במכון שלו

בכל

בכל עת [illegible] ומזמור תהלה לדוד ארוממך ופסוק שירו לה׳ הללו את ה׳״
ופסוק כי לא [illegible] קרבה עד בואך בית ה׳ [illegible]
הקדושים ופסוק ואכלת ושבעת ופסוק ואכלתם אכול ושבוע [illegible]
ופסוק ברכו עמים אלהינו [illegible] ופסוק [illegible] צמאה [illegible]
ופסוק [illegible] יהוה ופסוק [illegible] ופסוק אמרו לאלהים
מה נמלצו ופסוק במקהלות ברכו אלהים ופסוק [illegible] ופסוק
ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ואמר כל העם אמן הללויה [illegible]
פרקים [illegible] קטנים כמו [illegible]

הפרק הראשון

[illegible] ובמה חייב האדם לברך מצות עשה
מן התורה לברך האדם אחר אכילת המזון
שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך ואמרו
החכמים [illegible] ושביעה שיאכל האדם שיעור כדי [illegible]
לא [illegible] ואין [illegible] כי בזמן [illegible]
[illegible] כל ישראל חייבין לברך האדם על כל שיהנה ממזון כמון
ברכת היין והמוציא לחם מן הארץ ואוכל פירות ומריח ריח טוב
ואפילו [illegible] לאכול או לשתות כל שהוא חייב לברך ואח״כ שיהנה
[illegible] שחייבין לברך על כל מצוה ומצוה קודם עשייתה בין שהיתה
[illegible] או שהיתה רשות כמו [illegible]
והמזוזה [illegible] ואחרי [illegible] בלא ברכה [illegible]
[illegible] כי השכר [illegible] ולא [illegible]
[illegible] חייב לברך [illegible] אלא אם אכל פרי [illegible]
[illegible] ואכלת ושבעת והמשמעות [illegible] צריכה ברכה
לא לפניה ולא לאחריה אלא אם [illegible] מאכל האדם
[illegible] שהוא קודם [illegible] חייב לברך לפניו ולאחריו
וכל שאינו [illegible] חייב לברך לפניו [illegible] ואין [illegible] ברכה אחרונה [illegible]
[illegible] גדולה מדברי [illegible] הראשונה שחייב כל
אדם [illegible] קודם שיהנה [illegible]

שאלו

שאלו בעבור שמואל הרמתי ע"ה שאמרו להם בטרם יבוא הבמתה לאכול
כי לא יאכל העם עד בואו כי הוא יברך הזבח אח"כ יאכלו הקרואים ״
והוא סמך גדול בלומ' שאם לא יברך שמואל ע"ה על הזבח בתחלה
הם אומרים לא יוכלו הקרואים ליהנות מן המאכל כמו שהוא לנו מהעתקה
המשתלשלת דור אחר דור עד אדם הראשון שהיו מברכים בכל דבר שהיו
נהנים קודם שיהנו ממנו ובכל ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך ואמרו
שכל אחד ואחד היה מברך תחלה ״ ואמנם מפני שהמאמר הסבורה היה הזבח
אח' יברך הזבח ״ או לפי שהזבח היה לו ברכה בפני עצמה כי בשאין
אוכלים ובני שלמים היו מברכים עליהן אשר נקראו לאכול הזבח
וברכת הלחם לא היתה פוטרת את של הזבח עד שהברכה הזאת
כ"ל הראשונים מורה על השגחתו ית' בפרטי ובפרט לעמו ישראל
המכין ומזמן להם כל דבר הצריך אליהם הברכה מזה בזמן בלי הפסק
מאז יסדו המתנה ומשער טוב ממנו הגמולה והשגחה תמיד
מאז הנדר ״ברוך הוא המחיה כל בריותיו (הזן) ומפרנס אותם בפני
צורך כל אחד ואחד ״ וברוך שלו לעולמי עד ולנצח נצחים סלה אמן ״
ואמר החכם הרב רבי אהרן בעל ס' בספרו הנקרא צ"ל בסוף סדר מגן
התפלה ז"ל ״מחויב כל אדם לשבח לשם ית' בכל מה שיהנה קודם
שיהנה ולאחר שיהנה כי כן מצאנו על שצריך לברך קודם כי הוא
יברך הזבח ואח"כ יאכלו הקרואים ״ולאחר האכילה אומר ואכלת ו
וברכת את יי' אלהיך ״ שבכל ענין מצד עצמו מראה גדולת הפועל
מחייב כל אדם לתת שבח לשמו ית' כמ"ש ברכו יי' כל מעשיך
והסיבה ברבוני ״ כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו מאכל
ומשתה וכל ענין הנאת בני אדם ומראה והנה על היין והלחם
אומרים להוציא לחם מן הארץ ״ ויין ישמח לבב אנוש ואומרים עד
מחלוקת בין בית שמאי ובין בית הלל על איזה יברך תחלה ומחמת
על היין שנאמר אשר ביין ישמחו אלהים ואנשים ויש אומרים על הלחם
שאומר הלחם תחלה בברכה ולחם לבב אנוש יסעד ״ ועל מיני קטניות

ועל מיני [illegible] חייב לברך בורא פרי האדמה ועל פרי האילן
אמר לברך בורא פרי העץ ועל מיני תבואה בורא מיני מזונות
תבואה כל דבר לפי ענינו ועל אלה הענינים מסורים לאיש
מיני איש להתנהג בהנהגה זאת ואין לדקדק בכל זאת כי אף על פי
חייב לברך קודם שיהנה בכל מה שנהנין כי בברכתו זאת מקיים מצוות
האל ית' כמו שהוא מצוה בתכלית השלימות ואמר בן יהודה
המעשה ירק [illegible] רב ברכות והאמת כי מחויב האדם לשבח
לשם ית' בצאתו ובבואו בשכבו ובקומו ואומר חדשים לבקרים רבה
אמונתך בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך עד כאן לשון הרב ז"ל
כל זה לשון הרב ז"ל [illegible] הזכרתיו הנה אלא לבין למשמרת למה
שאנו עושים להזכיר ולמשמר ברכה שלא יקבעו שום סבל שום מאמר
שאומר אנו בזה ההבנה כי הדבור המעט מספרי החכמים ולזאת
יפה הקש לכלם ולא איש מקצת המלים [illegible] כי הרי חכמים בענינים
ונאמר עליהם נבונים [illegible] לא יחסרו כל טוב כי הוא הענוה אותם
ביום צרתם והוא [illegible] בכל הדרך אשר ילכו בה ונשוב אל הענין הראשון
ונאמר שאלה למה לא יברכו בשום מצוה אשר זולת היין כשימצא בין
בני אדם [illegible] בכל [illegible] שמחה [illegible] והשובה התשובה כי בן מצאנו
ברכה תקון ית' שתקנו שאל הנביא [illegible] באשר ימצא
התירוש באשכול ואמר אל תשחיתהו כי ברכה בו [illegible] שבו ישמחו
אלהים ואנשים [illegible] שחייבו החכמים ז"ל ברכה על היין כך חייבו
ברכה על כל מין ומצוה שצוה לנו ית' שמו וחייב האדם לברך תחלה
ואחר יעשה אותה והנה להיות שמצוות נעשה [illegible] מצוה שעשייתה
היא חובה לבראו מצוה שיש אחר שעשייתה צווי וחיוב אחר לכן
במצוה שעשייה היא חובה נברך בעת עשייתה כגון מעקה הגג
ושחיטת הפסח [illegible] שאינו להם צווי אחרון [illegible] ובמצוות שיש להם
צווי אחרון [illegible] בעת עשות הצווי האחרון לא בעת עשייתה כגון
[illegible] ולכן [illegible] לא נתחייבנו לברך בעשית [illegible] אלא בשעת

הלבישה

הלבישה והישיבה שהן תכליות אלה המצוות ובשותפותן נכמון בן חליבן
החכמים ברכה על הדברים שאינם הנאה ולא מצוות עשה מן
התורה אלא שפילן שהם זמנין ונשק לאדם והיא דרך שבח והודיה
ודרך תשובה כדי לזכור את הבורא תמיד המוריש והמעשיר והמוריד
והמעלה המחייה והממית ובירך כל קר למצות כרצונו ואין מי
שיאמר בירך ורצין ומשפטין אמת אל אמונה ואין עול צדיק וישר
הוא ית׳ ויתברך שמו ״ ומתבאר לנו מזה שכל הברכות כלן נכללות
בשלש סוגים ״ ברכות מצות עשה ״ וברכת הנייה ״ וברכות שבח
והודייה ״ ועוד ברכות שבח וכו׳ תחלקנה לשני מינים ״ ברכות שבח
וזמין לבד מינן ״ וברכות דברים אחרים שאינם לא לעשות ולא
להנאה ״ כמון דברים חדשים שרואה אדם ״ או מעשים שנעשים
יתברך או נולדים והוא חייב לבקש כדי לזכור את הבורא תמיד
וליראה ממנו ית׳ שמו ״ החכמים ע״ה התקינו ברכות כוללות כמין
ארבע מיני ברכות שכוללים כל הדברים חייב האדם לברך
ואלו הם ״ על המצוות יאמר ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם
אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מצוה פלונית כמו אכילת
מצה או מרור ״ או לברוך בנטילת בצציות ״ או לישב בסוכה ״ או
לעשות מעקה ״ ועל הדברים שיהנה האדם מהם ״ יאמר ברוך
שהכל נהיה בדברו ״ ועל עוד זמין שיקרה לו מינן יאמר ברוך
שהחיינו אמתי ועל דבר חדש שירצה יאמר תחלת הא ויתן ברו
אתה יי׳ א׳ מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה ״ ויש
שירצה לפרש ברכה מיוחדת בכל דבר ודבר בין הדבר הבא
ברשות בירו ״ ואמרנו מה שאמרנו שחייב האדם לברך בדבר
שיהנה קודם שיהנה ממנו אלא אמרנוהו אלא בדברים שהם
מותרים לו באכילה ״ אמנם אם לא אכל דבר אסור בזדון או
בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסופו מן אחר מכ״ר
דברים הנקראים כ״ד ~~[illegible]~~ מתנות כהונה ״ ס״ הפשוט

והנשה

אגרת כלב

והמעשר " הנותר מן המנחה " לחם הפנים שהם קדשי קדשים וארבעה נאכלים לזכרי כהונה לבד " וי"ב קדשים קלים נאכלים לזכרים ולנקבות שבכהנים לבד שיהיו טהורים וה' נאכלים בירושלים " וה' נאכלים בארץ ישראל " והם שמר התנופה " ושתי הלחם " ושלמי זבח הצבור ולוג השמן של מצורע " והחזה " והשוק " שהם מתן מן השלמים " והמורם מאיל תודה ומאיל הנזיר " והבכור והבכורים ג"כ הם מנת המין הם " הם הנאכלים בירושלים " וה' שנאכלים בארץ ישראל " הם מעשר אהרן " והראשית של דגן " ותירוש ויצהר ועולתם " והחלה " שכולם הם ... דברים שהם נקראים קדשים קלים לפי דעת הרבנים ז"ל " שלפי דעת בה' בארבעה מהם הראשונים הם ג"כ קדשי קדשים כפי הם אמרו שקדש הקדשים הם ה' " וי' דברים הם הנקראים חולין הנתנים בארץ ישראל " והם שדה אחוזה " וראשית הגז " והמעשר הם בכל מקום בארץ ובחוצה לארץ " והם פדיון הבכור " ופדיון פטר חמור בהמה טמאה " והחרמים " וגזל הגר " והזרוע והלחיים והקבה " שכולם כ"ד דברים " והכ"ד הוא מתנה שאסורים בה מן המקדש והם עטרות המוספים " הנה אלה הכ"ד ועולתם כמו מעשר ראשון שהוא מעשר הלוים ומעשר עני ועולתם שהוא אסורים לזרים " ואין צורך לומר שאכל נבלות וטרפות אינו מברך והכלל כל דבר שאסור ליהנות ממנו באותו מה ונהנה בין במזיד בין בשוגג אינו מברך " ומה שצריך לדעת כי יש ברכה שכולה שלא לפנים כמו ברוך אלהינו מה' אך בו על כך וכך " ויש ברכה שקצתה מדברת לפנים ושלא לפנים כמו שנאמר ברוך אתה יי' אלהי אבק' וצונו על כך וכך " והנה אין בהם הפרש כלל כי הוא ית' אינו גשם ולכן יצדק עליו הדבור לפנים ושלא לפנים כי הוא מקיפם בכל " וכבר נמצא בדברי משה אלהים במזמור תהלה לדוד ארוממך אלהי " שקצת המזמור לפנים לו ית' וקצתו שלא לפנים וידוע זה " " " " "

הפרק השני מי יברך ולמי יברך " ראוי שנחקרים בפסוק עד א'

יצרתי

וכתבתי להתחלתי ספרו" ספרו במאמר בברכן בכל הענין ובלשון
ובכן לא אמות בי אביבה ולספר מעשה יה ויני אלהי אמה
ארמלך ונ"ל" כל מה שחייב במצוות התורה הוא חייב לברך"
גאלה הם הבוגרים מן האנשים והנשים" ואין בהן הבוגר מי
שנעשרו צמח ונראה קרי" ואשה היא הבוגרת מי שעשרה שנים
ונעשה צמח למקום הידוע שכן אמרו שתים בכונן ונעשרך
צמח" הקטנים אינם חייבים לברך מן התורה" אמנם הרי
להנכם ראוי" השוטה מותר לברך בין שיהיה שוטה שוטה שיכול
לטהר בין בינם" אן שיהיה שוטה שוטה שלא היה יכול לעלות
מטהבן בינם" מי שחצי עבד וחצי בן חורין אסור לברך עד שיפסק עבדותו
בין איש בין אשה" בעלמא שברך ויצא ידי חובתו מותר לו לברך
לאחרים כדי להוציאן מידי חובתם אע"פ שיצא וזה בהיות ברכה
הנאה שיש בה מצוה כגון אכילת מצה בליל פסחים וקדוש יום
טוב/ בכל הנה הוא לברך לאחרים ואוכלים ושותים אעפ
שאינו הוא אוכל ושותה עמהן" כמו שנמשך המנהג בהגדה
שאומרים בליל פסח שהולכים הבחורים בבתי הנשים
הזקנות שאין להם בנים גדולים ומברכים להן והן יוצאות
ידי חובתן" אמנם בברכת הנהנין שאין בה מצוה אינו יכול להוציא
מידי חובתן אלא א"כ נהנה עמהם" כל השומע ברכה מן הברכות
מתחלה ועד סופה ונתכוון בה לצאת ידי חובתו יצא ואעפ"י שלא
ענה בה כלל ולא ענה בסופה אמן" כל העונה אמן אחר המברך הנה
הוא כמוהו וזה בהיות המברך ההוא חייב באותה הברכה מפני שנתכוון
בה השומע כגון שברך תינוק או גוי או מין אפיקורוס או מומר או ישראל
כותי" שאינו חייב בברכה ההיא בעת שברך הנה השומע שענה אמן
או בעת שחשב לצאת ידי חובתו על מה שהנה הוא" רבים שנתוועדו
לסעודה לפת לחם או לשתות יין וברך א' מהם וענו כלם אמן מותר
לאכול ולשתות" אבל אם לא נתכוונו לאכול יחד במסבה אחת אלא

זה בא לשמען אומה שכר אשמה מלחמי ה׳ הנה כל ה׳ זה מברך לשמען
לזה בלחם ואחר אינו אחר קודם המוציא לבדו - אבל שאר אוכלים
והשקיפו אינם נכבדים הספרים אבל לא ברוך ה׳ ... ונעזו ...
אמן אופלי ושותים הרי אפילו שלא נתכוונו לחזור ... - כל
אחר ... ברכה ה׳ מכללה ברכות אפי׳ שלא שמעו
כלה ואם לא שמעו ... חייב בה מאיזה לענות אמן. ואם המברך
אינו מאמין או אינו חייב בברכות או הוא חייב אבל לא אמר הברכה
בתקון ובאופן אלא בלבל דברין אין השומע חייב לענות אמן. ...
שהוא חייב בברכה שברך המברך ולא שמע ישנה אמן בכלל
העונים העונה אמן לא יענה אמן אלא בינונית ולא קצרה ולא
ארוכה ולא חטופה ולא קטופה ולא יגביה קולו יותר מן המברך.
כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה והעונה אמן אחר
ברכה שהיא סוף הברכות הרי זה משובח. כגון שהארך ושבע
ברכה אחת לשם הצורך שנאמר ובן תרבך ובשמן תשבע. בן הוא
ראוי לברך ברכה שהיא צריכה וגמול שכר טוב בברכו לשם הצורך
שיש לו שכר טוב. שישבע בשמן יתר לברך אותו בשם הצורך.
וכשם שאסור לישבע לחנם ככה הוא אסור לברך ברכה שאינה
צריכה כי הוא נושא שם שמים לשוא ואסור לענות אחריו אמן
כמו שאמר לא תשא את שם יי׳ אלהיך לשוא. ומותר ללמד לתינוקות
כלל הברכות כתקונן ואע״פ שהם מברכים לבטלה אין חשש בשעת
הלמוד ואמנם אין עונים אחריהם אמן. ואם חשב לענות אמן.
כדי לצאת ידי חובתו הוא בנפשו כי לא יצא ידי חובתו כי לא נתכוון
המברך לכך. אין האדם חייב לענות אלא אחר השלמת כל הברכה
היינו ובברכה שיש בה ברכות הרבה אינו עונה אמן אלא בסוף
הברכה האחרונה כגון ברכת קדוש שבת בין על בברכת הבדלה
וכולן שבהם ברכות הרבה שהרי בקדוש השבת יש בה ברכת היין
וברכת שבת. וברכת פרי הגפן וכן בכולהו אמן שיתחבר בגופה

הברכות. הנה אינו עונה אמן בכל ברכה ראשונה אלא באחרונה
לבד שהיא סופה וזה פרי להודיע שהשלים כל הברכה הזאת
המחוברת מברכות רבות. וכל ברכה וברכה צריך בה לכוונת
לזכרת השם ית' ומלכותו כגון שיאמר ברוך אתה יי' אלהינו
מ"ה. ואם אין בה הזכרה ומלכות אינה ברכה. וכל הברכות
יכול האדם לאמרם בכל לשון ואפי' בלשון חול לבד שיזכיר
בה הזכרה ומלכות. ואף הקטן מן רש"אל ע"ה שהתפלל בלשון אחר
המברך צריך שישמע לאזניו מה שהוא מוציא מפיו מהברכות
ואם לא השמיע באזניו אבל נשא בשפתיו או ברך בלבו יצא
מידי חובתו. המברך לא יפסיק בין הברכה בין הדבר שמברך עליו
בדברים אחרים שנאמר כי תמצא איש לא תברכהו. ושעור שלא
יפסיק בענתו ואם הפסיק צריך לחזור ולברך שנית. והאוכלים אם
הפסיק ברכה בדברים שהם מענין דברים שמברך עליהם אינו
צריך לברך שנית כי הכל אל מקום א' הולך כגון שברך על הלחם
וקודם שיאכל ואמרה ביאו תבשיל או מלח או בשר שלוק הבא
לפלוני. לאכול, וכן כל כיוצא בזה, כל הדברים שהזכרנו ז'
ואשר נזכיר מענין הברכות בכלם תורתם בהם כל החכמים וקצת
יש להם רמז מן התורה ומהנביאים וקצתם הם ירושלמי לנו מקבל
הירושה שכל ישראל מודים בהם שאינו הולך לדברי תורה —
ונביאים אלא הרבה יהם שעושים לדברי אלהים חיים וה
הרבים שובים להם ונהרות ונסיונים לעשם שהוא לו לסגולה
אמ
למנעם מדרך רעה ולהדריכם בדרכים טובים
וקצר לנוסח ברכות ממה שאנו משתירים להזכיר ולא קצרתי
בן אלא אם מפני שהם פסוקים נדרשים ואם תבקש שהם
כתובים בסדור המסודר בתפלה מהפטרינו ע"ה וסמכתי על
המבין כי אלא בבקשה הוא במציאותו
הפרק השלישי בביאור סדר הברכות במאכלים ובשתייה בכל
וד

[illegible]

נטילה אחרונה הוא מפני סכנה ולפיכך [illegible]
ואין אנו מברכים בה. ואמרו [illegible] צריך נטילת [illegible]
באחרונה שמא יש בו מלח סדומית [illegible]
ומעביר ידיו על עיניו ומסמא [illegible] בסוף
כל סעודה מפני המלח [illegible]
בתחלה מפני [illegible]
הסכנה. [illegible] נטילה אחרונה [illegible]
[illegible] ואמרו שנטילת ידים [illegible]
[illegible] שאין לנו צורך [illegible]
של חולין אינן צריכים נטילת ידים לא בתחלה ולא באחרונה. וכל
הנוטל ידיו [illegible]
במים כשרים לנטילה [illegible]
[illegible] נטילה אלא [illegible]
ואוכל בהן [illegible] שטבלו במשקה אף [illegible]
מי [illegible] אינו צריך נטילה כל [illegible]
לאוכל נטילה [illegible]
[illegible] נטילת ידים [illegible]
[illegible] ידיו [illegible]
[illegible] אחר הנטילה [illegible]
[illegible] ומברך [illegible]
[illegible]
[illegible]
אתה [illegible] אלהינו [illegible] בורא פרי [illegible] אמן [illegible]
ידיו [illegible]
ומברך ברוך אתה [illegible]
הסעודה אמן [illegible]
[illegible]

A° 5
56 5/6 21

אגרת כלה

אי"ש כפי מעלתו ובא אנשי הקהל סביב ובעת האוכל
שירצו לאכול ולשתות כוס תנחומין לוקחים נטילת ידים
ואח"כ לוקחים כוסות יין בלג"ע [illegible] בלים [illegible] מאנשי הקהל
משברין שבה בלי משתה קולו [illegible] ואפי' מעט ועשר
הקהל ואין צריך לומר האבלים ושוים משברין לב ובשמחון
ומברך ברכת היין שבועי' ה' הגדול ואח"כ שותים כלל הקהל.
ואח"כ מברך על הלחם ונותן פת שלום לכל אחד ומברך
על המאכל כמו"כ ואוכלו כלם. ומסדר אחת הכוסות
הראשונות כנגד ארבע פורעות וכוס ו' [illegible] לאבלים
הנביא ז"ל וכלם בשפה רפה ומשברין בה לסבת האבלות
כמו שאמר ית' [illegible] לירושלם הנביא ע"ה ואח"כ מתחילין.
לשתות במעט המתים במורא כדברי [illegible] בן אגר
ז"ל ומסדר כוסות מנחמים כפי סדר האותת הנביאים ושותה
כוס לעיקרי האבלים ולעיקרי אשתו ולקרוביהם האחרים אם
היו נכבדים אם שהים [illegible] שחרי שחריהם כל
הקורים במעלה [illegible] אותו קורם כוס תנחומין ואח"כ
שותים כוס תנחומין הנפש שלה ומברך ברכת המזון
המסודר בימי הגדול ואח"כ לוקח בידו המתחיל כוס ד' אחרונה
ועשה ברכת המזון המסודר בימי הגדול [illegible] הנקרא כוס
תנחומין שבו יאמר פסוקי מאותים לנחמת האבלים ולתחיית
המתים. ומשבח היום באבלות והם הבוגרים המעשה שחרים
ושאר שחרים ההיות השחרים לפניהם מתמשפים בצדק.
ומתחיל הפותח ואומר הנחמה ועל לך [illegible] " "
אלהינו ואלהי אבותינו שוב אל ירושלים ברחמים ובנה
מקדשך והיכלך והמזמורים שם בחצרות קדשך ושם
נודה לך ונאמר ברוך יי' כי נחמת בי ישוב וגו' ותהי נפלתי
ואמור " ברוך מנחם ציון " נחמו נחמו עמי " וגו' " דברו על

לב

לב וגו' ׳ לקרא שנת רצון וגו' ׳ לשום לאבלי ציון פאר ׳ כאיש
אשר אמו תנחמנו וגו' ׳ בלע המות וגו' ׳ יחיו מתיך וגו' ׳ יחיינו
מיומים וגו' ׳ ובעת ישמע מיכן וגו' ׳ ובעת ימלא שחוק וגו' ׳
נרפאו מימי ומזור ׳ והמשכילים יזהירו וגו' ׳ לפנים הארץ
יסדת וגו' ׳ המה יאבדו וגו' ׳ ואתה הוא וגו' ׳ וחסד ה' מעולם
וגו' לשומרי בריתו וגו' ברכו ה' מלאכיו וגו' ׳ ברכו ה' כל צבאיו
וגו' ׳ ברכו ה' כל מעשיו וגו' ׳ ברוך ה' אלהים אלהי ישראל וברוך
שם כבודו לעולם וגו' ׳ ה' אלהי ישראל ברחמיו הרבים ובחסדיו
הגדולים ובזכות השלמים הוא יתן ויגוס ויחמול על הנפש
הנעבה הנאסף מביננו ׳ ברצון נחמו ויפקדהו ׳ ובישועתו
יזכרהו ׳ ויתן גרן ויטיבהו ׳ ובנחמת ציון וירושלים ינחמנו
וינחם עוד את לב האבלים מאבל הוא ינחם מאבלם וישמחם
מיגונם וישלח רפואתם למהרה ככתוב תרופה וגו' ׳ ואל
ישמע יעלה דבר נגע משחית מעלינו ומעל ביתנו ומעל
בתי כל עמו בית ישראל ברחמיו הרבים אמן ׳ וברוך אלהינו
מ"ה בורא פרי הגפן אמן ומברך את האבלים בבנין ציון
וירושלים אמן ׳ ונותנו מן הכוס בכל האבלים על הסדר ויין
הנשאר בכוס משליך אותו לאחוריו ואינו זורק אותו ׳ ׳ ׳
כוס תנחומין ומשקים אותו בשבעה לילות כל שבעת
ימי האבלות בשבת ׳ ואפילו בליל הראשון מן לילות
האבלות וגם כבר נשותו ביום הקבורה אחר שקברו המת
וכסוהו בעפר כי אותו היה בשבח היום הפוך ׳ ומה שיעשה
בלילה יהיה בשבת היום האחרת ביום הבריאה ׳ ואמנם
לא ישקו אותו בערב שבת מפני כבוד השבת ׳ סדר
הכוסות ושאר הברכות סדר אחר הוא בפשורת לאמר תנחומין
בערב ובבקר ׳ מנהג רע ופרץ גדול אני רואה בכל אבלות
בבבות מאכלים בכל ל' ואחר מבני ישראל המנחמים את האבל
שהם

שהם מתנהגים כמנהג בתי השמחה וכל גומי המשמחי
שהם שמחים וביינות הטובים שמביאים והבירות ונותן א׳
לחבירו ממשמן ויין ומפרין לאכול שבעו ושובעו עד
שהם מרימים קולם בשבריהם ומתהוללים אנשים ונשים
להביא להם מאכלים ומשמחיהם. ואין ראוי לעשות כן
כי הם אינם באים אלא לנחמת האבלים וראוי הוא להביא
מאכל האבלות לא משמחי השמחה ולישב בשתיקה ובשברון
לב. [illegible] הרוב הזה ונבוניהם מתעצבים הרבה
במנהג הזה ושומעו ונצטער בשמעו והצדיקים יתקן לבבו
לקיים כל סדר טוב ויסור לכל ממון ויסיר רעות מכל
כל פניו וירפא עמו ויבנו בשמחה [illegible] לבב מבלתי כלה
אמן.

מנשה שהיה בזמן קרוב לתשובתו את שנפטר זקן א׳
נכבד ובקוסטנטינא מנכבדי קהלתו קהל [illegible]
כמו[illegible]. והלכו נכבדי קהל לשמוע להם עד האבלים /
וקרא לעשר זקן א׳ כהן עד בנו. מקרא בקריאת [illegible]
[illegible] בשעורה וברצונו רוב המאבלים והמשמחים שהביאו
הקהל ומשם לבן עד שעת האבל הכוסות שסדרנו תמיד
כמנהגנו שהיה שכהן אז שאל לאיש א׳ לכן שאקרא לשם בעת
ששתו כוס לאבלים שהם שותים בשמחת האבלות. ויאמר
כוסות לשתות גם הוא. ואמר שאל לו שתה מה אנו כרוכים
לעשות. שנה ואמר לו שתה ראוי לומר. או הזקן המאמר
שנה ויאמר לבנו בלשון קדר [illegible] מקומו בא בא [illegible]
[illegible] שים לב בני לשוב. בעשותו שהוא בבית השמחה
בהאותו [illegible] המשמחים ושתות הכוסות כי הוא ששותים
בשמחת האנשים ושב גם הוא להשליכם השמחה עד
[illegible] [illegible] שעוברים אמת הבית ויושבים בתי
האבלות

בתי שמחה ושונאי מאמינים שיש [illegible] אשר אין לו
שירה לנשי זרות ובני הנשים " הנה קהל [illegible]
מנהג רשות המנהג הקליפות חול רע אמן " " " "

מנהגים רבים נהגו חכמי ישראל וקהלותיהם בסעודה
ובכל שובים הם ודרך ארץ הם " ואלה הם
כשנכנסים לסעודה הגדול שבכלם נכנס תחלה " ואחר
נכנסים האחרים איש איש כפי מעלתו מסובים מימין ומשמאל
שבהם מסב בראש והשני לו למטה בימינו וכן כלם על
סדר איש איש כפי מעלתו ואם אין שלשה גדולים הגדול
שהם אלו " וכן אם אין יותר מסובים על זה הסדר " אבל
שכל זה דרך ארץ הוא ועל הגדול שמסבים אחריו
המנהג " ושלחנו רז"ל ע"פ מהכתובים ממה שאמרו במנין
דוד ע"ה שאמר ויפקד מקום דוד " והוא לכל אחד מושב
מיוחד כפי מעלתו ומדרגתו " וכן כתוב במאמר הגבו
והגבלתם הדבר " אחרי החכמים ע"פ שאין ישראל מגבלים
מערכה לקראת מערכה כל א' כפי מעלתו משה בראש
דבר ואהרן ובניו למטה ממנו " והבכורים [illegible]
שהם מדרגה עליון לו " והזקנים למטה מהם " והנשיאים
אחרי הזקנים " ואחר כן שאר העם "

פרקין הגדולה ומרד גדול אני רואה לקצת אנשים [illegible]
קהלותינו שרוצים להתהדר על [illegible] קהלותם
וקהלותיהם " ובתי דודים וגדוליהם בעצם שמשיבתם במקום
הגדולים ומדרגתם במעלות ובשאר ענינים בישיבות על
במעלתם ובאין לגדולתם " ולא ידעו כי ידוע [illegible]
שאולה והנה עליהם הארץ כי עושה גדול והוא יתעלה
יפרע מהם ואם לא ידעו ולא יבינו הלא הגדולים מראש
משל הקדמוני שאין דבר מכבר הדבר [illegible] הדבר מכבר
המקום

המקום ״ והמעשה בין נראה בעיני אלהים ואדם ״ הגאל י.ג.ל
את שברין מזה אמן ״ ואמר החכם מי שמושיב שכשר
במושב המשכיל ״ ינשיבוהו בני אדם במושב הכסיל ״ והנכבד
מכל האדם מ״ה אמור לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב ״

בכל סעורה וסעורה בין לשמחה בין להפך אין שום
אדם רשאי לפתוח בשום ענין בין ב

בתפלת יחיד בין בברכת פת לחם בין בברכת התבשיל
בין בכתר הכוסות בין בברכת המזון בין בשאר ברכות ״
שיהיו במאכלים אחרים בין מבשלים אפוים או זולתם
מבשמים וזולתם אלא הגדול שבהם בחכמה ובשנים
שבשני' מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ״ ואין קימה והדור
אלא הכבוד שיכבדו לתלמידי חכמים ולזקנים שהם
נשיאי בני ישראל ואציליהם בעת המאכל והמשתה
כסעודת וכבואם לשנויים אחרים כפי נושא הענין
ההוא ״ ואמרו החכמים שאין שיבה אלא חכמה אפילו שיהיה
בחור ~~ים~~ כבוד החכם אינו מצד עצמו אלא מצד תורתו וחכמתו ״
ומי שאינו מכבד החכמי' אינו מכבד התורה ״ ומי שמבזה
אותם מבזה אותה ״ ומשמבזה השליחות מבזה את השולח
והשולח הוא ית' יקח הנקמה מהם ״ ואמרו החכמים כי
אם לא יתכבד הזקן ומי שהוא בעל מדרגה וחכמה יראה
זה על הרבן המקום ואברת השופטים בו ממאמר ירהבו
הנער בזקן והנקלה בנכבד ״ גם החכמים רצו להתנהג
במדות טובות עם האנשים בדרך ובענוה בכלמה ש
שיכלו וב' ובלשון רכה ושוב ״ ולא ישתמש עם הנער
בדברי שוא כדי שלא יעשה הנער מהם שוללים ויתעלל
התורה ויהיו הם הם כה ״ ויחרה אף ה' בהם ״ בעל הבית
הוא המברך בכנס ובהמוציא חוץ מסעודות הגדולות ובית
התנים

אגרת כלה

המנהג״ שבעל יברך היותר גדול מכלם ׳ ומשלים ברכת
המשקה והפת ובוצע הככר לחם״ והאורח מברך ברכת
המזון כדי לברך את בעל הבית״ ואם אין כלם בעלי
הבית הגדול שבהם בוצע ומברך ברכת המזון מפני שהוא
נראה כבר עין יפה״ ולא פרוסה גדולה יותר מהמנהג מ
מפני שנראה כרעב״ וטוב ומובחר לבצוע ככר שלמה
אם היתה שם שלימה״ והבוצע נותן פרוסה לכל אחד
ואחד מאנשי הסבורה״ ופרוסה א׳ לוקח בידו״ והבוצע הוא
פושט ידיו תחלה ואוכל״ ואין המסובין רשאין לטעום עד
שיטעום המברך שנא׳ כי הוא יברך הזבח [illegible] ואח״כ י
יאכלו הקרואים״ והבוצע אינו רשאי לטעום עד שיענו
אמן רוב המסובין״ רצה הבוצע לחלוק כבוד לרבו או למי
שהוא גדול ממנו בחכמה או בשנים ועושהו לפשוט ידיו
קודם לו הרשות בידו״ שנים ממתינים זה לזה בקערה
אחת״ שלשה אין ממתינים״ ואחד מהם שנים מספיקין
השלישי שמתחיל גמר א׳ מהם השנים אינם מספיקים לו
אלא אוכלים ושותים והולכים להם עד שגומרים״ מפני
סכנת הגוף אין משיחין על המאכל והמשתה ולכן אמרו
שאם בא להם יין בתוך המזון מברך כל א׳ וא׳ לעצמו שאם
ברך א׳ ועונה אחר אמן בעשות הבליעה יבוא לידי סכנה
אין ראוי להסתכל בפני האוכל ולא במנה שלו כדי שלא
לביישו״ האורח לשמש לפני המסובין אינו אוכל עמהם ודרך
המנות הוא ליתן לתוך פיו מכל תבשיל כדי ליישב דעתו״
לא אמרו המסובין להסך את רגליו רשאי לקחת נטילה וכו׳
בידו הפרת שאוכל שמן מכר הבישול של ערותו או ולדתו״
לא לדבר עם חברו והפליג ברבוי אסור נתלכלך ידו בדבר
נוטל ונקבע ״ ״ ״

אגרת כלב

כא איש א' לפני המסובין של שתיה יושב. במקומו ונוטל
ידיו שמא יאמרו לא נטל ידיו קודם בואו כי לא היה
בסעודת המאכל „ אין משמשין בפת „ כיצד להניח בשר
על הפת' או לסמוך את הקערה בפת ולקנח הסכין שמן
או הקערה יותר כמו שעושים קצת אנשים בין כי זהו
הפ״ „ אין זורקין את הפת ולא התמרות ולא האוכלים שאין
להם קליפות כגון תותים וענבים יותר מפני המיאוס
וכן אין זורקין דברי שיבא מהם שום מיאוס וגיעול, אמרו
החכמים שאין ראוי לנשוך האדם פתותין בין לאוי
ולא לאוצמ״ וכן אין מפסיקין שאר מאכלים ומשקים בדרך
בזוי ובשיטה „ אסרו לאורחים ליטול כלום ממה שלפניהם
וליתן ביד בנו או בתו של בעל הבית שמא יתחייב בעל
הסעודה שהרי אין לו אלא מה שהביא לפניהם ונמצאו
הקטנים נוטלים יותר והאורחים „ אין האורח נותן לבעלת
הבית או לא לבעלתה שמא יאמרו אהבה ודברי בזיון יש
ביניהם אלא אם כן היו מסורי עדות נותן להן מנות שאין
להם למסובין לחשוד בדבר ערוה׳ כל דבר שמביא בושה
לבעל הסעודה אסרו החכמים לעשותו׳ וכן כל דבר שמביא
ניוול וגיעול לאנשי המסובין אין ראוי לאדם לעשותו „ הדבר
המגואל ומגועל הוא שרוב אנשי המסובין מואסים אותו ואף
שאפשר בשוני קצתם אם ירצו שרובם לעשותו אין חשש „
ושוב הוא לבטל כל א' רצונו מפני רצון חברו כדי שיבטל
גם חברו רצון עצמו מפני רצונו כי בזה מתקיים אהבתם
ואהבתם ויקיימו האהבה ביניהם „ מה שאמרנו שהגדול שבמסבה
נוטל תחלה והמ״כ [illegible] איש [illegible] איש ידיו מלוכלכות ואפי'
קטן מכלם אין מעבירים אותו לאחרים אם לא שידיו מלוכלכות
נוטל תחלה כדי שלא ישב בזוהמא מפני כבוד הגדול ,
השלחן

המלך אין שום אדם רשאי לומר אמר ה' לשתות כוס
מלא כמנהג הבחורים הטפשים אלא אם עשה כן המתחיל אז
נתן רשות. וביום השבת אין רשאי לומר שום אמר אשר שהוא
לשון חול. אבל סברי וסברה אומרים ואין קפידה ורשאי
הוא לומר גם אמרות שבח מורים לשון הסברה הוא אבל
לתפלה אז צריך אז לומר תפשת. ובשבת שתוך ימי האבלות
אומרי' קצת מספר איוב מתחלתו עד הקדמות המגונים בלשון
שבר לגבהן שכתובים בספר. אבל סברי וסברה הכוס הלזה
מכל הכוסות הוא שיהיה כוס של הסברה הוא. באלו אמרת
בסברת התפלה יהיה הכוס הלזה מכלל כוסות הסברה הוא
כוס שמחת המוליד והיולדת הילד. ובחתן יהיה כוס הלזה
שהוא בימת המשתה עד שמחת החתן והכלה וכן בדומה.
שבח המברך ולא הזכיר בשבת או בימי מועדים טובים ?
קדושת היום אם עבר קודם הברכה אשר שם מחברו
עד ואם השלים לגמרי ואח"כ זכר חוזר ומתחיל מתחלה
בין בברכת היין בין בברכת המזון. בראשי חדשים ובפורים ובכל
חול המועד אם שכח אינו חוזר כי ימי הפורים אין שמחתם מתורה
משה. והחדש וחולי המועד אין בהם אסור מלאכה אלא שהם
נידונים מוסף עד שהם מצוין היום שלהם אומרים אותו
בתפלה אם שכחו אותו בברכת המזון אין צריך לאומרו. מי
שאכל ושכח ולא ברך אם עבר קודם שיתעכל המאכל במעיו
חוזר ומברך ונתעכל המזון במעיו אינו חוזר לברך. וכן אם
נעלם ממנו אם ברך או לא ברך חוזר ומברך אם לא נתעכל
מזונו. מי שלא ברך בתחלת הסעודה בכוס יין או במשקה ש
שמתכוון לשתות לברך בעת ששתה תוך סעודת המאכל.
וכן אם שכח לברך תוך הסעודה מברך אפילו בכוס הלזה.
ואם שכח אינו חוזר לברך כי אינו מן התורה. וכן מי ש
שהסתפק

15

אגרת כלבו

שנפסק לו אם ברך המוציא לא אינו חוזר לברך כי
אינו אלא תחלה שכבר לברך המוציא אם שכבר אמר אלא
גמר סעודתו האוכל חוזר ומברך. ואם נשכח לאחר שגמר
ואינו יושב לברך. כל המברך ברכת המזון צריך לברך אותה
במקום שאכל. אבל אם היה אוכל והלך ויושב במקום שפסק
ומברך וכשהוא אומר יושב במקומו ומברך. שכח לברך ב
ברכת המזון ושכר קודם שיתעכל המזון במעיו חוזר ומברך
במקום שנזכר ואם היה מזיד חוזר למקומו ומברך. ואם ב
ברך במקום שנזכר יצא ידי חובתו. (ולכתחלה בעינן לא)
(יברך בהבת) [illegible] ברך כשהוא אומר לו כשהוא מהלך
יצא ידי חובתו. ולכתחלה בעינן לא יברך ברכת המזון
אלא כשהוא יושב במקום ההוא שאכל. ודוקא שהיה אוכל
בביתו והפסיק סעודתו והלך לבית אחר או שהיה אוכל
וקראוהו חבריו לדבר מצוה ויצא חוץ מפתח ביתו וחזר שוב
צריך לברך למפרע מה שאכל רצוני לעשות ברכת
המזון אחר ששינה מקומו ופסק ענין הסעודה לגמרי
אחרים ושוב חוזר ומברך בתחלה המוציא על מה שהוא
רוצה לאכול ואחר כך יגמור סעודתו. חברים שהיו יושבים
לסעודה ויצאו לקראת חתן או כלה או מת יצאו
לקראתם. אם הניחו בסעודה זקן או חולה אפילו אחד
הם חוזרים למקומם וגומרים סעודתם ואינם צריכים
לברך שניה. ואם לא הניחו שם אחד כשהם יוצאים
צריכים ברכה למפרע. וכשחוזרים צריכים ברכה
לכתחלה. וכן אם היו מסובין בשתיה או לאכול פירות
שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו ולפיכך מברך למפרע
על מה שאכל וחוזר ומברך שניה לכתחלה על מה שהוא
רוצה לאכול. ואמנם המשנה מקומו בבית אחד מפנה לפנה
אחרת

אגרת הלב

אמרתי יען מקומו בסגורת השדה מוקנה למקום כפי
מנהג המדינה במקומות הרשעים והצמאים בעבור החום
השמש או עונה גדולה או בהצטער מקום רעבון [illegible]
יותר שוב כפי מה שמותרים [illegible] ולא פסקו סעודתם
אינו חייב לברך שניה ישמי שחייב לחזור ולברך שניה אפי'
שלא שנה מקומו כגון מי שאמר גמר בלבו מלאכול או מלשתות
ואח"כ נמלך לאכול או לשתות אבל אם לא גמר בלבו אלא
דעתו לחזור לאכול ולשתות אפילו פסק כל היום כלו אינו
צריך לברך שנייה [illegible] אוכלים ושותים והגיע עת השבת
או יו"ט [illegible] המקודשים פוסקין [illegible] ועושים ברכת
המזון ואינם רשאים לאכול יותר אלא אם קדשו היום תחלה
וכן אם היו שותים בין קדש והגיע יום טוב חייבים לברך
ברכת המזון של קדש קודם נטילת [illegible] ולעשות
הבדלה בכוס יין בעתו ואפי' כן ישתו עוד [illegible]
[illegible] ונברך ברכת המזון [illegible] ונקדש קדוש
היום מפני שאסור לשתות עד שיברכו ויקדשו [illegible]
רשאין לשתות כן הסבה [illegible] לחזור ולברך [illegible]
ואפי' כן ישתו מסובין שהיו שותים יין ובא להם יין אחר ממין
אחר כגון שהיו שותים יין לבן ובא שחור או ישן והביאו חדש
אינם חייבים לברך ברכת היין שניה אבל מברכים בא"י אמ"ה
הטוב והמטיב אבל אכל מיני מאכל או שתה שום משקה
[illegible] משקין אינם מברכים עליו עד שיבוא לפניו להנות
ממנו ואם ברך ואח"כ הביאו לפניו אחר ומברך עוד [illegible] לקח
בידו אוכל וברך עליו כדי להנות ונפל במים [illegible] או של
[illegible] או שטרף בפה או אכלו [illegible] לוקח
אחר ויחזור ומברך עליו אע"פ שהוא מאותו המין בעצמו ואינו
צריך [illegible] ואינו חוזר על פרי שלא לפניו

שם

אגרת כלה

ומה שאמר לבעלה. רצה אבא לשתות מים מאחת הכוסות שמגיינין
א"נ"ם שאמי׳ מברך עליהם. ומה שהיו לפניו בשעת הברכה
אומר הטו׳ שעתה אין אנו חששו מפני שלבך מתכוון לכתחלה. דברי
המובאים תוך הסעודה שהם מחמת הסעודה אינם טעונים
ברכה לפניהם ולא לאחריהם אלא ברכת המזון. המוציא השנית
בתחלה וברכה המזון שתעשה בסוף פוטרות את הכל
שהכל שייכה לסעודה. דברים שהובאו תוך הסעו׳ ושאינם מחמת
הסעו׳ טעונים ברכה לפניהם ולא לאחריהם. דברים הבאים
לאחר הסעודה בין שהיו מחמת הסעו׳ או שלא היו מחמת הסעו׳
טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם. ברכה שלא בירכה על
המשקה שמחזיקה לשתו׳ ובא להם בתוך הסעודה כל א׳
וא׳ מברך לעצמו. כי אין בית הבליעה פנוי לענות כל א׳ וא׳
אמן כשמברך הגדול שבחבורה. שנים או יותר שאכלו כאחד
מברך כל א׳ וא׳ לעצמו. ואם היה אחד מהם יודע והאחר בלתי
יודע זה שיודע מברך בכל ואו׳ בקול רם ושומעי׳ ועונים אמן
אחר כל ברכה וברכה ויוצא ידי חובתם. הבן מברך לאביו והעבד
לרבו והאשה לבעלה ויוצאי׳ ידי חובתם " " " " "

ואמרו החכמים מארה תבוא למי שאשתו ובניו מברכים
לו. בברכת המזון שאינו חיובה מן התורה אין הבן
הקטן ולא האשה והעבד מוציאי׳ אחרי׳ ידי חובתם אלא אם
חייבים בברכ׳ דהיינו מן התורה כמו שהם חייבים מי שרצה לצאת
ידי חובתו מהם. סעודה שאין אנשים רבי׳ כמין זהו הגדול
שבהם עושה המוציא וברכת המזון ובין השאר עונים בלב ידי
חובתם כשהכוונה לצאתן. אבל אם לא כוון לצאת חייב אחר
לברך. סעודה שהיא ארוכה בשולחנה וברך א׳ שבראש השלחן
אם שמעו הכל נפטרו. ואם לאו מברך מי השני שבא בראש
השלחן השני והשאר מהם שבא מצד נפטרו. המוציא המוציא נותן
רשות

אגרת כלב

ראוי לציין זה הדבר שנהוג רחוק ממנו לעשות כן הוא
הטוניס ולבצוע בכבר לחם לתת שלום בפרוסת לחם לכל
א׳ וא׳ ״ בנתינת הפרוסה לכל א׳ אומר מתוך המנהג ואומר
לכל א׳ שלום וזה הסעודה גדולה ״ ואפילו בסעודה קטנה
מתוך המנהג ואומר (לכל א׳ שלום וזה הסעודה) המברך
הבוצע בתתו הפרוסה לכל איש פסוק׳ ג׳ מברכת כהנים
שהם ״יברכך״ וזה ישא ומשים הפרוסה לפני אותו חשוב
שבמסובין ואומר לו יברך י״י ומשים הפרוסה לשני במשה ממנו
ואומ׳ וישמרך ״ולשלישי אומ׳ יאר י״י פניו אליך ״ ולד׳ אומ׳ ויחנך
ולה׳ אומר ישא י״י פניו אליך ולו וישם לך שלום ״ ואחרי כן בוצע
לנשותיו איש איש כפי מעלתו ובשעת הפרוסה לפניו
אומ׳ שלום שלום עד לכולם ״ שנים או יותר שישבו לאכול
פת לחם אומ׳ שכל א׳ וא׳ אוכל משלו זה ברך זה נפטרו
הכל ״ שתי חבורות שאוכלים בבית א׳ אם קצתם רואים
אלו את אלו ברכה אחת מספקת להם ״ ואם לאו אלו מברכים
לעצמם ואלו לעצמם ״ אעפ״י שקצתם אינם רואים את רואים
את קצתם אם שמשו בבירור וביאור הברכות עשו חבורה
אחת מאחרת נפטרו ובשיאנו בסוף הברכה אמן ״ ״

הפרק החמישי

על מיני הנקרא תבואה ורמון ופת ולחם
וקטניות זרעוני גינה ופרי האדמה ״
ופרי העץ ובשמים ״

הזרעונים הם מחלקים לשלשה חלקים א׳ מהם הם
הנקראים בלשונינו תבואה והם חמשה מינים
שהם חטים ושעורים וכוסמים ושבולת שועל ושיפון ממין
השעורים הם ״ והכוסמים ממין החטים הם ״ הנה המינים האלה
בשתם שבולים נקראים תבואה שבל מקור בלשון חכמים ״
ואחר שדשין וזורין אותו נקראים דגן בעלי הלשון דגן ובלשונם
אותן

גזרת כלב

אותן נקראת קמח ומשלשין את קמחן נקראת עסה והוא
המאפין לבד מכל שאר מיני זרעונין וגם שקצת מהזרים
מסרים אבל אינם מחמיצים ומשאפים את העסה נקראים
פת הלטונינו והפת העשויה מהם הוא הנקרא פת מחומצת
והפת הבא מהן נקרא לחם ובפרט שלם כמראה ששנוי
האופים נקרא ככר לחם ורקיק או חלת לחם כפי הפכות
הלשון שהמספר על צורה מיוחדת שנעשית מהפת
והחלק השני מהזרעונים הם הנקראים קטניות והם כל
הזרעים הנשארים הנאכלים לאדם חוץ מן התבואה
שהזכרנו והם כגון הפולים והאפונים והעדשים והחמץ
והארז והשומשמין והפרגין והספיר וזולתם הדומים להם
ויעשה גם מהן פת מקמחן ונקרא פת בלו כאלו אחרת
פת פולים או פת קטנית
והחלק הג' מהזרעונים הם הנקראים זרעוני גינה
והם כל שאר זרעונים שהם שאינם ראויים למאכל
האדם אבל פרי של אותו הזרע הם מאכל האדם כגון זרע
הבצלים והשומים וזרע החציר והקשק וזרע לפ"ת ודומיהם
וזרע פשתן ודומיהן כלם הם בכלל בכלל זרעוני גינה והנה
כשזרענו מיני זרעים אלו ויצמחו נקרא הצמח כלם כל זמן
שלא נכר הזרע בשלו ונקרא ירק והנה יש מהם שהרבה
לזרוע מהם שרות כגון זרע פשתן וזרע חרדל ודומיהן
הנקראים מיני זרעים ויש מהם זרים מזרעוני גינה
וזרעים שצריך בני אדם לזרעם בערוגות ערוגות קטנות
כגון הלפת והתרדין והצנון ובצלים והפנס כרתי והכרפס
והשמירים והמרור וכיוצא בהן והם הנקראים מיני ירקות
גרגירי הקשואים והאבטיחים וגם בטים מצרי וזרע
הקיקיון והוא הדלעת אינם נכנסים תחת זרעוני
גינה

אגרת כלב

גינה אלא הם גרעיני פירות והם כמו גרגרי התפוחים
והאגסים והשקדים וזולתם מהפירות וזולת זה הם נקראים
פרי אדמה ואלו פרי עץ

כל צמח האדמה שעושה פרי צמח שיהיה עץ ויעלה פירות
ונסרעפות ויוציא פרי מעץ עץ כמו אילני רמון ותפוח
ותאנה ואתרוג ופריש ושקדים ולוזים ואגוזים ושרמונים
ואפרסקים ואגסים וקרוש שמלים ותותים והם השקמים
והסנה והנקרא שונב בערבי וזולתם פרי כל אילנות
אלו נקרא פרי עץ וכל פרי וזולתם שהוא פרי של עשב
האדמה ותמצא שהשלשה מינים הגרעינים הצמח שעושה
להם אינו פרי אלא גרגרים והם הגרעינים בעצמם
פרי לשמור מינם ואילני פרי עץ עושים פרים ולקצתם
יש גרגרים בתוך הפרי לשמור מינו והם מחוברים מקליפה
ובשר וגרגיר כמו התפוח וכדומה לו ולקצתם קליפה
ובשר לבד כמו הלוז והערמון וזולתו וכלם שומרים מינם
כשיזרעו בארץ ואילני האדמה עושים פרי כמו האבטיח
ובו קליפה ובשר וגרגירים והנה תבדיל ביניהם כמו שהם
מחוברים הרי נתבאר לנו מכל זה איזהו הנקרא גרעינים
ואי זה הוא הנקרא פרי אילן ופרי האדמה והפרש יש ביניהם
אמנם שכלם יוצאים מן האדמה וממנה הוויתם גם יש
צמחים אחרים שיש להם ריח טוב ויש שיש לו ריח
בינוני ויש שיש לו ריח רע ויש מהן לא ריח כלל וכן
יש מעצי אילנות שיש להם ריח טוב ולקצתם רע ולקצתם
לא טוב ולא רע כמו שכן הענין בפרי עץ וכן הוא בפרי
אדמה ובגרעיני גינה וכל צמח האדמה שאינו עושה פרח
ויש להם ריח טוב והם מועילים לרפואה נקראים בשמים
בין שהיו נאכלים בין בלתי נאכלים ויש ריחות אחרות
שאינם

אגרת כלב

שאינו ריח של דברים שבשמים והוא אלקאלי מונען מלאכתו
שהורכב מדברים שבשמים והוא הנקרא ריח המרכבה והוא זה
שאנחנו הרוכלים לעשות, גם יש מינים אחרות בפרי של
עצים בין שמנים פרי בין שאינם עושים כגון
הנרד והשושנה והם בשמי עצים, ויש עצים אחרים שקליפת
עצם מאכל ויש לה ריח טוב כגון הקנה והוא הנקרא דרציני
בערבי והפרי הנכבד והוא מושקין ריחן ביום והנקרא גרופלי
בלע"ז ובערבי קרנפל, הנה כלם ודומיהם נכנסים בשם
בשמים אם הם של עץ נקראים בשמי עץ, ואם של אדמה
נקראו בשמי אדמה או עשבים, ויש אחרים בשמים שאינם
יוצאים מאדמה ולא מעץ כגון המור מן החיה גם הוא נכנס
בשם, ובכלל כי דבר שיש לו ריח נקרא סם והוא בשמות
שמי וכמו מלאכותי נקרא המרכבת שמים, קיום הגוף
ומעמדו ומשמר הלב אינו אלא ה' מיני דגן שהזכרתי אע"פ
שעל כל מוצא פי ה' יחיה האדם שנ"ה נס ופלא,
והשנים מהם והם חטה ושעורה והכלל בכללם והם מאכל
האדם על הרוב והם המזון האמתי כמו שהוא ידוע לכל,
וגם יש לנו דברים מהמתובלים כמו שהזכרנו למעלה, ויש
דברים אחרים שאינם נקראים בשמות שהזכרנו, וגם
אינם נכנסים בחיים ובכלל אמר מוסכם מהמשלם
מהלשון והם דברים שאין גדלים מן הארץ והם למאכל
אדם כמו בשר וגבינה ודגים וביצים ומים וחלב ודבש
ונמצא בהם ועל אלו והרא שונים בכל א' מיב האדם לברך
ברכה שהיא מהם קורשיאנה כמו שאמרו שתיר לבשר של
כל א' וא' בפרק הבא אם ושורש הלא, והנה מעשה השם
ית' ונוראותיו ונפלאותיו רבים מאד שנאמר מה רבו
מעשיך ה' וגו', מה גדלו מעשיך ה' וגו' והנה אזכיר מה
מהבות

מהברכות חמש הברכה והמשכיל ירע ויבין השאר כי אין
יכולת לאדם לשער בשכלו כ"ש לכתבם על ספר וכתוב
יתי' ימלל גבורות יי' וגו' כלומר מי יוכל לדבר גבורות השם
ומעשיו ונפלאותיו עד שיברך עליהם וישמיע כל תהלתו
ית' שבראם וגם נאמר פירוש אחר ע"ד הגלגל שכל מי שימלל
גבורות יי' חשוב לברך ועוד אחרי וישמיע כל תהלתו כלומר
יתן שבח ותהלה לו ית' ובכלם חייב הנהנה לברך למי
שעשה כל העולם אלו כבתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן
להם את אכלם בעתו פותח את ידיך ומשביע לכל חי
רצון תם

הפרק השישי בביאור נוסח הברכות הפרט ית' ראוי
להקרים בפרק זה פסוק יי' אלהי אתה
ארוממך אודה שמך כי עשית פלא ופסוק אודה יי' בכל לבי וגו'
ופסוק אודך על כי נוראות נפלאתי וגו' ופסוק אודה יי' מאוד בפי
וגו' ופסוק ארוממך יי' כי דליתני ופסוק יודוך יי' כל מעשיך
ופסוק כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'

כבר הזכרנו למעלה שהסכימו ע"ה לחלק כלל הברכות
לג' מינים והנה כל הברכות נחלק' לג' כמו שהזכרנו
והם סוגים כוללים כל ענין אמנם ביד האדם וברצונו הוא
לברך על כל ענין וענין ברכתו הפרטית המיוחדת לאותו ענין
אבר מינו כאן שיתכן זה בשמועה שיכול השומע לברך הברכ'
הכוללת לומר לשומע עוף שהוא בברכה הפרטית כמו מן
הכי השמע לומר עוף שהוא או חיה שנורא או בהמה שנורא
ולפרש יותר מזה אם ירצה לעבור שתו המינות המיוחדת כמו
שביארנו הענין באגרת אחת שחברנו על ענין השמועה לקצת
חברינו והנה אזכיר לך הברכות הפרטיות ונוסחתן אחת אחת על
כל הענינים שהזכרנו בפרק הקודם קצתם מה שנמצא מתקון
החכמים

אמרת פלא

ג' מברכים בג' פסוקים שסדר הגאונים בברכות כדאיתא, ואחר שברך
ה' אומר בפה״ג, שלא יה' פגם, שאלה למה נהגו כלל ישראל
ומברכים על היין, קל וחומר החלה. התשובה בעבור שהיין
שמחת הלב ומשמח, ולפיכך שהיין משמח הלב מברכים על היין
תחלה, ולא על הלחם, ונהגו [illegible] ישראל אחר להוציא לחם
חוץ, ויין ישמח לבב אנוש להבדיל פנים מן לחם לבב אנוש יסעד,
ופקדים הלחם תחלה לפניהן [illegible] כלל סדר וקדם [illegible] פני רצון
ה' [illegible] עד [illegible] כי אין משמח לגוף ושמחה [illegible] לחם ויין ובפיין
ונוהג המשלים בלחם, ומן מצאנו במלכי צדק שהוציא לאברהם אבינו
ע״ה לחם ויין, וכן אמר אברהם אבינו ע״ה ואקחה פת לחם וסעדו
לבבכם וגו', ורש״י [illegible] ישראל נהגו ומברכים תחלה על
הלחם ושתית על היין, ואין קושיא, [illegible] ג' בלחם ויין בין שברך
ביין או בלחם [illegible] שמחת הלב ומסעדו, ואמנם אין כן
המוציא בשאר המאכלות כי לא יתכן לברך בשאר מאכלות, [illegible]
[illegible] תחלה מברכת הלחם והיין כי על אף שאר מאכלות ו
משמח לגוף אבל אינו כמו היין והלחם, ומה שכתב [illegible]
אחד, וכלל הפוסקים ע״ה אומרים לברך על היין תחלה שלא
[illegible] ונהגו על הלחם [illegible] תפלותן
[illegible] ולמה לא [illegible] ונלוקח יש בין בית
שמאי ובין בית הלל על אי זה יברך תחלה אם על הלחם או על היין,
ונשוב למבוקש, ואחרי [illegible] המוציא [illegible] לאכול המאכל שאין
[illegible] ומסיים אומר ברוך אלהינו מ״ה שהכל נהיה בדברו,
[illegible] פסוקים אחר רצה לקבל בברכת היין [illegible]
לבד בברכה האחרונה שהיא.

ברוך אתה ה' אלהינו מ״ה בורא פרי הגפן אמן [illegible],
במקומות שאין יין נמצא מברכים על משקה היותר חשוב
[illegible] ואין הפרש שיברך קודם

ברכת

ברכת המוציא אין לאחריה, כי קריאת ברכת המשקה מן ברכת המוציא
אינו אלא במשקה היין לבדו בכל כוס וכוס שאותו מברכים עליו
ומוסר ומספרין תהלה לבורא ית' ואחר כן מוסיפים תורתו התמימה
ואח"כ מוסיפים בעין מקדש ואח"כ מוסיפים הנביאים ע"ה וביאת
המשיח האל יביאהו במהרה אמן וכן יהי רצון ,
כלל הברכות שתקנו חכמינו בכוסות בלילה מלילי חג הגאלה
שתקנו החכמים ע"ה בכל יום ערב ובקר, וזהו יחד
אלהינו אל א' שמו ותורתו התמימה אמת, ומקדשו בית התפלה
ונביאיו אמת, וכל שאר עקרי האמונה ויסודי הדת, וזה לך ביאור
נוסחתם, בכוס ראשון אומר המתחיל שבח לשם אלהינו, ועונים
האחרים ברוך שם אלהינו, ואח"כ שותה, וכן פותח בכל א' ועונים
האחרים ואח"כ שותים, וכן עושים בכל כוס וכוס בכוס שני אומר
בגורל תורת אלהינו ועונים האל יגדלה, בכוס שלישי אומר
בבנין בית אלהינו, ועונים במהרה בימינו אמן, בכוס
ד' אומר בתשועת כל נביאינו וחכמינו, ועונים מנוחתם כבוד ובכוס
ה' אומר בביאת פרוקנו אליהו ז"ל ועונים האל יביאהו ואלה הם
כוסות חייב כל אחד לאמרם בכל פעמים, ואחרים יש פעמים שירבו
לברכות בכוסות ובכלם יש שבח ותהלה ומאמרים לך הנה להיותם
נודעים לך, וזה לך נוסחתם בכלל עם אלה החמשה שאמרו,
ואמר המתחיל, ועונים העונים זה, אחד זה ענייה אחר ,

השבח וההודאה

בתחלה פותח המתחיל בשורה בכוס ראשון ואומר שבח לשם
אלהינו, ועונים אחרון אנשי המסבה ברוך שם אלהינו,
בכוס שני פותח שבח לשמו הגדול והמסבה עונים ברוך הוא וברוך
שמו, בכוס ג' פותח ואומר שבח למי שאמר והיה העולם, והם
עונים ברוך שאמר והיה העולם, בכוס ד' פותח שבח לבורא הכל,
והם עונים ברוך שאמר והיה הכל, בכוס ה' פותח בגורל תורת

אלהינו

אגרת כוס

מאלהינו ; והם שנים' הלל ישראל ; בכוס ז' כנגד גדולת תורתנו התמימה ;
ונגד נחמתנו לבית ישראל ; בכוס ח' בבנין בית אלהינו ; ונגד מהרה יבנה
בימינו אמן ובכוס ט' בבנין בית המקדש ; ונגד מהרה יקדש ; בכוס י' בבנין
ציון וירושלים ; ונגד בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס ; והכוס ספרו מלא חן
ונגד וירושלים תבנה במהרה ; בכוס י"א בבנין ציון וירושלים ; בכוס י"ב פותח
במנוחת שלשת האבות ; ונגד מנוחתם כבוד ; ושלשתן ירמנו
עליו ; ובכוס י"ג במנוחת אבות' הקדושים והצדיקים ; והם שנים
והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע ; בכוס י"ד במנוחת משה רבי'
ע"ה אב וראש הנביאים ; ונגד י"ה בכוס במנוחת אהרן הכהן המכפר
על בני ישראל ונגד מנוחתם כ' ; בכוס ט"ז במנוחת כל נביאינו
וזקנינו ; וכלם מנוחתם כבוד ; בכוס י"ז מנוחתם ; בכוס במנוחת
רבינו ... ראשי הגולה ; ונגד ... בנועם
תהלה ... ; בכוס כ' לאדונינו אליהו ז"ל ; והם שנים
כוסי רויה ; בכוס ספר לאליהו הנביא ; ונגד לשוב ... בביאת
אדונינו אליהו ; והם שנים ... ; בכוס כ"ב פותח במלו'
אדוננו אליהו ז"ל ואם שנים ...

וידוע שבסוף כל סעודה הגדולה אחר ברכת המזון שירצו לקיים
השלחן שותים כוס אחד לכבודו ית' הנקרא ומברכים לכל ;
ואומר המתחיל לכבוד שם אלהי ישראל ; ועונים שם
כבוד מלכותו ; או ברוך שם כבוד אלהי ישראל ; וכן יעשה לכל
ג' ... ויעשו ... הפותח ובדרשות המתחיל שבכל
סעודה וסעודה הוא להאריך או לקצר בכוסות ...
ראוי בכלל הכוסות לכל ה"ר כוסות הנראות ונביאת המשיח ;
והכוסות האחרון בסעודה הגדולה הוא כוס כבוד ...
בענין זה שהאלו ; ויש כוסות אחרות זולת שהזכרנו והן מסודרות
כפי ענין הסעודה אם למילה או לחתן או לשמחה אחרת
כגון אירוסה וכולתו ; או לאבלות לבר מינן והנני עתיד

להזכיר בפרקי הם התוארים, ונשוב לענינו

ואחרי שיאכלו בשלימות עושים ברכת המזון והיא מצות עשה
מן התורה כמו שביארנו, וזה נוסחתו, ברוך שאכלנו, ברוך
משביענו, ברוך מרוים, ברוך משביע רעבים ברוך מרוה צמאים
ברוך נותן לחם לכל, נודה ליי' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, כי
השביע נפש שוקקה מלא טוב, לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו,
ואכלת ושבעת וברכת את יי' אלהיך אשר נתן לך, בית ישראל ברכו את
יי' בית אהרן ברכו יי' בית הלוי ברכו, יראי יי' ברכו את יי' ברוך
יי' מציון שוכן ירושלים הללויה, יי' עוז לעמו יתן יי' יברך את עמו בשלום, ברוך יי' לעולם,
ואחר כך השלחן יאמר גדול יי' ומהולל מאד גדול ונענו ולגדולתו
אין חקר, ואם ירצה להאריך יתחיל מן יברך יי' כמשפטך וגו', ברוך
אתה יי' וגו', לך יי' הגדולה וגו', כאשר נוסירהו בערב שבת
עד הללויה, ואחרי תחבר ברוך שאכלנו וגו' עד סופו,

ואם יקרה להיות אורח בבית ישראל יהיה הוא המברך כדי לברך
את בעל הבית כמו שנתבאר אלא צריך בברכת המזון של
שבת, אין מזכירין בברכה של כוס המשקה הנזכרים לשתות ולא בברכת
המזון עד שיכלה המברך ברכת המשקה או ברכת המזון,

ביום השבת יסדרו הברכות על סדר זה, תפלה בערב שבת
התפלה הנזכרים בבתיהם ויושבים בסעודת ע"ש
ועושים נטילת ידים ולוקחים כוס היין בידיהם לקדש את יום השבת
על היין ומחברים בברכת היין מענין היום, כי כן תקנו חכמי'
ע"ה בכל ימי קדש שאמרו להוסיף על ברכת היין מענין היום ההוא,
וכן בברכת המזון בעבור שמזכירין היום ההוא מה שבא בכתובים
בעבור תוספת היום וקדושו, וזה לך נוסח הקדוש, ויכלו השמים וגו'
ויכל אלהים וגו', וישבות ביום וגו', וברוך אלהינו מ"ה אשר ברך
וקדש את יום השבת מכל הימים, ככתוב ויברך אלהים את יום
הז' וגו', וברוך אלהינו מ"ה אשר ברא הגפן ומיינו משמח לבב בו,

אגרת כלב

כפתוב ויין ישמח לבב א' להצהיל פ"מ ולח' לבב אנוש יסעד · ברוך א' יי' אתה
המברך והמקדש את יום השבת לעמו ישראל · וברוך אלהינו מלך
הנותן לנו ששון ושמחה ובורא פרי הגפן אמן · ואחר כן שותים
ועושה ברכת המוציא · ומברך בכוסות יין כפי מה שהזכרנו אם
לקבל אחר להאריך ומתחילים מאכלם · וכשירצה לעשות ברכת המזון
עושה מחבר מענין היום · וזה לך נוסחתו · ברוך א' יי' אלהי
ישראל אבינו וגו' · לך יי' הגדלה וגו' לך יי' הממלכה והמתנשא
וגו' והעושר והכבוד וגו' · ועתה אלהינו מודים וגו' · ואנחנו נ"י
מעתה ועד עולם הללויה · ואם תרצה תקצר זה תאמר ברוך מאכילנו
שהזכרנו למעלה עד נורא לי' וגו' · עד ואכ' ושבעת · ואח"כ
תחבר פסוקים אלו שהם לענין היום · ושמרו בני ישראל בני ובין
בני ישראל וגו' · ויקהל משה וגו' · ששת ימים וגו' לא תבע' וגו'
את שבתתי וגו' · אוש אמן וגו' · ועבדתם את יי' וגו' · ובתים
מלאים וגו' · ואכלת ושבעת וגו' יי' · ואומר · בית ישראל · בית אהרן בית
הלוי · יראי יי' · ברוך יי' מציון · יי' עוז לעמו וגו' ברוך יי' לעולם · ואם
תרצה להאריך תאמר ברוך אתה יי' וגו' · עד ברוך מאכילנו · ואח"כ
תאמר ושמרו בני ישראל שהוא מענין היום ומשלים כאשר הזכרנו ·
ביום השבת עכשו אחר התפלה וקריאת הפרשה ותפלת הצהרים
הולכים לבתיהם ויושבים לסעודה · ולוקחים נטילה
ועושים ברכה בכוס יין בתוספת ענין היום · קודם ברכת היין · וזה
נוסחתו · הודו לי' כי טוב כי לע' · הודו לאלהי האלהים כי לע' ·
הודו לאדוני האדונים כי לע' · וברוך אלהינו מלך אשר ברך וקדש
את יום הז' מכל הימים · ככתוב ויברך אלהים וגו' · וברוך אתה
אשר בנה הן כל בני האדם · עד לבב א' יסעד · וברוך אתה המברך
והמקדש א' יום השבת לעמו ישראל · וברוך אלהינו מלך הנותן לנו
שש' ובורא פ"ה אמן · ונמצא ברכה זו כוללת ד' ברכות שתים בקדושת
השבת ושתים בברכת היין · והן כמו לארבע הודאות שהזכרנו למעלה

שברכת

אגרת כלב

שברכת השבת הקודמת רמז לאמתת השם יתעלה, וברכת היין
הקודמת רמז לאמתת התורה, וברכת השבת השנית רמז למקדש,
כי בו שכן הכבוד ושניהם כאחד, וברכת היין השנית רמז לנביא
והוא מעין אמתת התורה, שאם לא יתקיים אמונת הנביא לא
תתקיים התורה, והנה השנים מן האחד וכן השנים האחרים,
ולכן תקנו בברכות בשבת וג׳ ביין להיותן ד׳ ונכללים תחת
שני מינים, ודע שכל חכמי הקראים אמרו לברך על היום
ואח״כ על היין כי ברכת היום רמז לקדוש שבו יודעים לכל איש
אמתת מציאותו ית׳, ומחלוקה בין ב״ש ובין ב״ה, שבית שמאי אומ׳
כדעת בעלי מקרא, ובית הלל אומר בהפך מברך על היין
תחלה ואח״כ על היום, והוא אומר שאלולי היין לא היינו יכולים
לעשות קדוש ובית שמאי אומ׳ שאלולי כבוד היום לא היינו צריכים
על היין וכן הוא האמת שאעפ״י שבלא היין נעשה קדוש בדבר
אחר כמו בפת תמרים או רמונים ושאר מהמשקים, הלא
תראה שבמקומות שאין להם יין מקדשים את היום והוא
במשקה הרבה ושאר, ונשוב אל המכוון, ואח״כ עושים ברכת
המוציא ואח״כ עושין ברכת ברוך שהכל, ואח״כ מברכים ברכת
הכוסות, ובסוף האכילה עושים ברכת המזון בתוספת ענין
היום ובפסוקים נאותים למזון ולשבת כדי להאריך, וזה נוסח
ברכת המזון בשבת, טוב יי׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו, שבשפלנו
זכר לנו כלה, ויפרקנו מצרינו וגו׳, ברוך נותן לחם לכל וגו׳,
הודו לאל וגו׳ יהי חסדך וגו׳ ברוך יי׳ לעו׳, ברוך אתה וגו׳ לך
יי׳ וגו׳ לך יי׳ הממלכה וגו׳ והעושר וגו׳ ועתה אלהינו וגו׳,
ואנחנו נברך וגו׳, עיני כל וגו׳, פותח את ידך וגו׳, רצון תשבענו
וגו׳, בארך אסף וגו׳ כי אתה הוא הזן וגו׳ ברוך אתה יי׳ הזן את
הכל אמן, מזמור לדוד וגו׳, נפשי ישובב וגו׳ גם כי וגו׳ אך
טוב וחסד וגו׳ ארך ימים וגו׳, לישועתך קויתי יי׳, [illegible]

אגרת כלב

יראו את יי וגו' כפירים וגו' יאכלו ענוים וגו' יספרו ועשובן וגו'
כי ליי וגו' אכלו וישתחוו וגו' זרע וגו' יבאו ויגידו וגו' התשפט
אשה וגו' אם תשכבון וגו' תרבם וגו' שמחו את וגו' ממעון תועבן
וגו' ונעל הר וגו' ואת שבת וגו' כה אמר יי וגו' ולא תוציאו
משא וגו' כה אמר יי שמרו וגו' אשכלם? שמרתין וגו' שקרו כל
וגו' לבא אל ביתו וגו' אשרי אנוש וגו' שומר שבת וגו' אם תשיב
משבת וגו' וקראת וגו' אז תתענג וגו' את שבתותי וגו' איש
אמו וגו' ועבדתם את יי וגו' ובתים מלאים וגו' ואכלתם אכול
וגו' וידעתם כי בקרב וגו' לא יבושו וגו' ואכלת ושבעת וגו'
בית ישראל, בית אהרן, בית הלוי, יראי יי, ברוך יי מציון
שוכן ירושלים הללויה, כי האלהים וגו' הנה עין יי ואומר, להציל
וגו' נפשנו וגו' כי בו וגו' יהי נא וגו' יהי חסדך וגו' יי זכרנו
יברך, יברך את בית ישראל, יברך את בית אהרן וגו' יברך
יראי יי וגו' יוסף יי עליכם וגו' ברוכים אתם ליי וגו' הקטן
יהיה לאלף וגו' יי יחתו מריבין וגו' מגדול ישועות וגו'
בונה ירושלים יי וגו' בורא ניב וגו' השולח ופוער וגו' יי עוז
לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום ברוך יי לעולם,

אם יהיה המברך זולת בעל הבית ראוי לחבר אשר יברך את
בית אהרן ויאמר יברך את בעל הבית הזה יברך את
השלחן הזה יברך את בעל השלחן הזה, יברך את המסובין וגו'
ראוי הוא להיות ~~בעל~~ האכסנאי, הוא העושה ברכת המזון כדי
לברך את בעל הבית כי אין דרך העולם לברך האדם את עצמו
ואם יהיה בעל הבית המברך כשיגיע ביברך את בית אהרן יעשה
האכסנאי, ויאמר ברכת בעל הבית ויסיים ברכת המזון שאז
וראוי הוא להיות בעל הבית העושה המוציא כי הוא יודע כמה
האוכל ולא יברך האכסנאי. אלא אם כן נותן לו רשות בעל הבית
יש רשות לאורח להוסיף בברכת בעל הבית וכה צריך בה ולומר
עליו

אמרת כלב

עליון פסוקים טובים כגון ברוך ה' בעיר, ופסוק ברוך טנאך, ופסוק יצו ה' אתך, ופסוק יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, ופסוק מאל אביך ויעזרך, ופסוק ויתן לך האלהים, ופסוק יעבדוך עמים, ופסוק המלאך הגואל, ופסוק ויתן לך את ברכת אברהם, וזולת אלה הפסוקים כפי כבודו ומעלתו, ויש מקומות שחברה יושבת לסעוד בשבת ועושים ברכת המזון בעוד היום, אז יתכן להיות האדם רוצה לסעוד סעודת ערב בביתו בשבת בעוד היום כמו שיקרה הענין בימי הקיץ, והנה אז חייב לברך ברכת המזון בנוסח אחר, וזה לך נוסחתו, אם תשיב משבת וגו', וקראת לשבת עונג וגו', אז תתענג וגו', את שבתתי וגו', איש אמו וגו', ועבדתם את ה' וגו', ובתים מלאים וגו', ובורות חצובים וגו', ואכלת ושבעת, ברוך ה' לע"א,

במוצאי שבת

מברכים בכוס יין להבדיל בין הקדש ובין ימי החול ואומרים פסוקים נאותים [illegible]

יתן אותנו ולשמרנו מנזיקת אויבנו, ויכניסנו בששת ימי השבוע בשלום ובשמחה ולהעביר ממנו כל חטא ועון ועבירה, ובכלל להסיר ממנו המדות הפחיתיות, אם היו כבר הגיענו ולהדביקנו במאור והבין תורתו התמימה, ובכלל להתלבש במדות הטובות ולהודותנו דרך עץ החיים, ואומרים פסוקים מורים על הבדל הקדש מהחול, וזה לך נוסח ההבדלה,

כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, אנא ה' וגו' ברוך הבא וגו', אל ה' ויאר לנו וגו', אלהים יחננו וגו', הבה לנו וגו', באלהים נ"ח והוא יבוס צרינו, באלהים נ"ח יבוס אויבינו, באלהים נעשה חיל ה' בעזרנו, ב"נח בגאולתנו, באלהים נ"ח ברחמנו, ב"נח הולמנו, ב"נח וצריכנו, ב"נח ואמונתנו, באלהים נעשה חיל והוא, בוס קמינו, ב"נח שורשינו, ב"נח יריבנו, באלהים נ"ח ה' כובשינו, באלהים נעשה חז' לוחמינו, ב"נח חוסינו,

ב"נח

אגרת כלב

בנג״ז קמא נוקמינו, בנג״ז סוקלנו, בנג״ז עוויינו, בנג״ז פורצינו,
בנג״ז צוררנו, בנג״ז קמינו, בנג״ז רודפינו, באלהים נעשה חיל ז׳
שונאינו, באלהים נעשה גז׳ תושבינו, באלהים הללנו וגו׳ באלהים
אהלל דבר ביי׳ אהלל דבר ב״ה, באלהים אהלל דברו באלהים בטחתי
לא אירא מה יעשה בשר לי, ובאלהים בטחתי לא אירא וגו׳ יי׳ לי לא
אירא מה יעשה לי אדם, יי׳ לי בעוזרי וגו׳ טוב לחסות ביי׳ מבטוח
באדם, טוב לחסות ביי׳ מבטוח בנדיבים, אל תב׳ בבן אדם ש׳ לו
תשועה, ברוך אתה אלה׳ המבדיל בין קדש לחול בין חשך לאור
בין ישראל לגוים בין טמא לטהור בין ששת ימי המעשה
ליום השביעי. ככתוב והייתם לי קדושים כי קדוש אני יי׳ ואבדיל
אתכם מכל העמים להיות לי. וכתוב ולהבדיל בין הקדש ובין
החול ובין הטמא ובין הטהור, ולהורות את בני ישראל את כל החקים
אשר דבר יי׳ אליכם ביד משה, אלהינו ואלהי אבותינו החל עלינו
ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל דבר רע
ומודבקים בלמוד והבין תורתך ותננו מאתך דעה והשכל ובינה
ולא קנאתנו תעלה על לב אדם ולא קנאת ושנאת אדם תעלה על
לבנו, וכל היועץ עלינו עצה טובה ומחשבה טובה קיימה וקיים
עצתו הטובה כאמור וחנותי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם,
וכל היועץ (עלינו) עצה רעה ומחשבה רעה בעליה הכריתהו השמידהו
הגבירהו קלקל מחשבתו והפר עצתו כאמור עצו עצה ותופר דברו
דבר ולא יקום כי עמנו אל, רבות מחשבות בלב איש ועצת
יי׳ היא תקום, כי יי׳ צבאות יעץ ומי יפר וידו הנטויה ומי
ישיבנה, ברוך אתה ה׳ יי׳ אלהינו מה׳ המספר עצות הרעות
המתרגשות המתלחשות מעלינו ומעל בתינו ומעל כל בתי כלל
עמך בית ישראל אמן, ואם תרצה לקצר תאמר הנה, ברוך א״י
מה׳ המכרית אויבי עמו בית ישראל אמן, וברוך אלהינו מה׳
המבדיל בין קדש לחול ונותן לנו ששון ושמחה ובורא פרי הגפן

אמן

אמן , ותשלים נעמו השעשועים אמן , ואומר אם תרצה להאריך
בפי מה שתקנו החכמים ע״ה תחבר אחר [illegible] בית ישראל אמן
קודם שתי הברכות האחרונות אלה פסוק בראשית ברא אלהים
עד יום אחד , ונח מצא חן בעיני יי , ומצא חן וגו׳ , לישועתך
קויתי יי , ויהי דוד בכל דרכיו וגו׳ , וילך דוד הלוך וגו׳ ואמרתם
כה לחי ואתה שלום וגו׳ הנני שולח מלאך לפני וגו׳ , כי בשמחה
תצאו וגו׳ , אחרי את יי אלהיכם תלכו וגו׳ , ואתם הדבקים וגו׳
הגיד לך אדם מה טוב וגו׳ , שיר למעלות כלל המזמור ואם תרצה
להאריך יותר תאמר מקודם מזמור יושב בסתר עליון ואחרין מזמור
שיר למעלות תאמר ברוך אתה בבאך וגו׳ , ברוך אתה בעיר וגו׳
ברוך טנאך וגו׳ , יתן יי את כל אויבך וגו׳ , יצו יי אתך וגו׳ , יפתח
יי לך את כל אוצרו הטוב וגו׳ , אשריך ישראל וגו׳ , מאל אביך
ויעזרך וגו׳ ויתן לך האלהים וגו׳ , ועבדוך עמים וגו׳ , ויתן לך את
ברכת אברהם וגו׳ , ואל שדי יברך וגו׳ , המלאך הגואל אותי וגו׳ ,
כי האלהים יושיע וגו׳ , בך יי חסיתי וגו׳ , הנה אלהי אבטח וגו׳
אלהי פלטני וגו׳ , כי אתה תקותי יי וגו׳ , עליך נסמכתי וגו׳ ,
השלך על יי וגו׳ , ואתה אלהינו וגו׳ , ואני אבטח בך וגו׳ , ה
תרום ידך על צריך וכל אויבך יכרתו , ברוך אתה יי אמ״ה
המכרית אויבי עמו בית ישראל אמן , וברוך אמ״ה המבדיל בין קדש
לחול והנותן לנו שזו פרי הגפן אמן

בראש חדש מחבר ברכת היין בסעודת הערב והינם מעונין
החדש , והחכמים ע״ה לא התקינו ביום החדש
נוסח ברכות בכוס היין אלא מורו כלם לחבר פסוקים בכל יום
שמחה כמעניין היום ההוא , ולכן תקנתי אני בל״א בברכת כוס יין
בערב ובבקר הברכות האלה , וזה לך נוסחתם , בערב הודו
ליי כי טוב כו׳ , הודו לאלהי האלהים כו׳ , הודו לאדוני —
האדונים כו׳ , וברוך אלהינו מלך אשר קדשנו במצותיו והורה

לנו

אגרת כלב

לנו חקותיו ו והודיענו נפלאו׳ ויתן לנו את שני המאורות לאות
ולסימן קיים ונאות, את השמש לימים ושנים, והירח למועדים
וראשי חדשים עדים נאמנים בהתחדשו בהגלותו. למען בהראותו,
בארץ לשמש, אחרי בוא השמש, אחרי הסתתרו בערב קיימת עדותו,
עד נאמן בשחקים, לאין כל יושבי ארקים, ככתוב עשה ירח —
למועדים שמש ידע מבואו, ככירח יכון עולם ועד סלה, וברוך
אלה אשר ברא עדן וגו׳ וברוך אלה המקדש את עמו ישראל
בראשי חדשים בראיית הירח, וברוך אלה הנותן לנו ששון ושמחה
ובורא פרי הגפן אמן, וזה נוסח ברכת היין בעצמו בינס׳,
ואומר כמו כן ראוי לחבר פסוקים נאותים מענייני היום בברכת
המזון בערב ובבקר, וזה לך נוסחם,
ברוך מאכילנו ברוך משביענו וגו׳ עד וביום רעבון ישבענו,
ויחבר אלה הפסוקים בערב, ויאמר אלהים יהי מאורות
וגו׳ עשה ירח למועדים וגו׳ כירח יכון עולם וגו׳ כי אראה
שמיך וגו׳ כי הוא אמר ויהי וגו׳ ויעמידם לעד לעולם וגו׳
הרנינו לאלהים עוזנו וגו׳ שאו זמרה וגו׳ תקעו בחדש שופר וג׳
הללויה הללו את יי׳ מן השמים וגו׳ עד כל כוכבי אור, וביום
שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וגו׳ ואכלת ושבעת וגו׳
ויחתום בברוך יי׳ לעולם אמן ואמן,
ובסעודת הבקר תחבר בברכת המזון אחר כל כוכבי אור עניין
מוסף החדש שהוא מן ובראשי חדשיכם תקריבו
עולה ליי׳ וגו׳ עד שישיה ונסכו, עם וביום שמחתכם, ואחר
כן תאמר מזמור הללויה הללו אל בקדשו הללוהו ברקיע עוזו, וכלו
שזה המזמור מורה על היות כלל הגלגלים והעולם השפל עבדים
לו ית׳ כי הוא בראם ואין אלוה אחר בלעדו ית׳, ותחתום ואכלת
ושבעת וגו׳ אמנם גר״א ניסן להיותו ראש לחדשים ראוי לחבר
קודם עניין החדש פסוק החדש הזה לכם ראש חדשים ...

בערב הפסח שהוא של יום יד׳ לניסן שהוא חג המצות חייבין החכמים לקרוא ההגדה קודם האכילה, והוא חבור פסוקים מגידים פעולות השי׳ ונוראותיו ונפלאותיו אשר עשה עם אבותינו במצרים, ושמו יורה על ענינו, והוא חוב לקרוא כנגד אנשים ונשים וטף כדי לשמוע הכל כל פעולות ומופת נוראו ונפלאות כדי ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו׳ והנה החכמים קראו לזאת ההגדה בשם ההברה בנשים, כי האנשים כבר הבינו הענין והאותות והנפלאות בתפלתם, ואחרי כן לוקחין נטילת ידים לאכול מאכל מצה שאמן להם השם ית׳, ואחרי כן מברכין בכוס יין, ואמרו החכמים לחבר בברכת היין מעניין היום וזה לך נוסחו, הודו לה׳ כי טוב כל״ח, הודו לאלהי האלהים כל״ח, הודו לאדוני האדונים כל״ח, וברוך אלהינו מ״ה אשר קדש את עמו ישראל בחג המצות הזה ובמועדי שמחה ומקראי קודש אמן, וברוך אלהינו מ״ה אשר ברא פרי הגפן וגו׳, וכן בברכת המצה אומר המוציא לחם עוני מן הארץ ואחרי כן מחבר מצה ומרור ומברך ואומר ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם אשר קדשנו על אכילת מצה ומרור אמן, ובסוף האכילה עושים ברכת המזון ומחברים מעניין חג המצות ואיננו מחברים מעניין הפסח כי לא נתחייבנו בו בגלות, ואמנם היות מצוה מן המצות וזכרים ענייני בתוך התפלה כמו שידעת, וזה לך נוסח ברכת המזון: טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו וכולו עד והתענגתם מזיו כבודה, כמו שכתבנו נוסחו ביום השבת, ואחרי כן מחבר הענין והיה היום הזה, ואומר אלה מועדי ה׳ וגומר, והיה היום הזה לכם לזכרון וגו׳, שבעת ימים מצות תאכלו וגו׳, כל הענין כמו שכתוב בתפלת הערב בחג זה, עם לפני ה׳ אלהינו כאשר צונו, ומשלים התפלה ושבעת וגו׳, עד שוכן ירושלים הללויה, ולא מחבר ההלל, והוא

הומר

מזמור הללויה הללו עבדי יי' וגו' עד מזמור בצאת ישראל ממצרים , ומזמור אהבתי כי ישמע יי' וגו' , ומזמור הללו את יי' כל גויים , ומזמור הודו ליי' כי טוב עד סופו , ואומר יי' עוז לעמו יתן יי' יברך את עמו בשלום . ברוך יי' לעולם אמן ואמן :

ביום טו' לניסן שהוא יום ראשון לחג המצות מברכים על היין ועל המזון כענין מה שברכו עליהם —— בלילה ואין צריך להפסיק , ואמנם אם יקרה יום המועד יום שבת שברכים בתחלה ובסוף בעד השבת ובעד המועד , ויקדימו ענין השבת מענין המועד , כי השבת קודם מהמועד , וכל מה שהוא לכלל השבת השנה על הרוב הוא הקודם , כי כן מעשה הכתוב בהזכיר מוסף הימים הטובים מזכיר תחלה מוסף היום שהוא נמצא ברוב ימי השנה כמו שתמצא הענין בפרשת פינחס , ולכן יהיה קודם השבת קודם מכלם שהוא פעם א' בכל שבוע , וראש חדש אחרון שהוא פעם אחד בכלל יום על הרוב , ואחרים הפסח שהיא מצוה קדומה , ואח"כ חג המצות שהוא בניסן , ואח"כ חג השבועות , ואח"כ חג יום תרועה , ואחרון יום כפורים ואחרון חג הסכות על סדר חדשי השנה כפי מציאתן ית' - ולכן יהיה לך ידוע הענין שלא אצטרך להפסיק בביאור , שכשיקרו ג' ימים טובים או שנים מהם שדרכם לקרא באחד כמו שחל להיות שבת ר"ח , או שבת עם א' מאשר הימים הטובים , או ר"ח שחל להיות יום תרועה ושבת הנה לעולם בברכת היין ובברכת המזון מחוייבים לברך מעניינם , ובתחלה יאמרו הקודם , ובאחרון המאוחר , כמו ר"ח שחל להיות שבת נאמר תחלה ענין השבת ואחרון ענין החדש ונשלים , וכן ביום תרועה נאמ' ענין השבת , ואחרון ענין החדש ואחרון ענין יום תרועה , וכן השאר

בחולי המועד של חג המצות מחברים בברכת המזון

אגרת פלב

בערב ובבקר שמנין העריב שלהם הכתוב בסדר התפלה בסדורו ואינם אומרים הלל, ובברכת היין אומ׳ כמו שאמר ביום ראשון, אינו מוסיף ולא גורע, ובברכת המזון של שבת שחל להיות תוך ז׳ ימי חג, אומרים ההלל כמו שהתקינו ביום ראשון ואין צריך להאריך יובן בו׳ עצרת מחברים הענין הפת׳ בסדור בתפלת ל׳ לא בברכת המזון ובברכת היין מחבר אות׳ כמו שאמר ביום ראשון,

בחג השבועות בברכת היין מחבר ואומר וברוך אלהינו מה׳ אשר קדש את׳ ישראל בחג השבועות הזה ובמועדי שמחה ובמקראי קדש אמר וחותם, ברוך יי׳ לאו׳, ובברכת המזון מחבר כמו כן אחר מזון כברה וכן בכל מועד ככה הוא ענין יום חג השבועות הפת׳ בתפלת ליל׳ בסדור ואין צריך להאריך, וכן הוא הענין ביום תרועה וימי הסכה השבעה ושמיני עצרת שהוא מברך את השם ית׳ בכוס יין על שקדש את עמו במועד ההוא הקדוש, ובברכת המזון מחבר ענין המועד ההוא הכת׳ בתפלת ליל׳ בסדור ואינם אומרים הלל בסוף ברכת המזון בשום ~~מועד~~ מועד זולת ראשון ושביעי של חג המצות כי זה היה מפני שגאלם ית׳ ממצרים, ובכל מוצאי מועד חייב האדם להבדיל בכוס יין ויאמר תוך ברכת היין המבדיל בין קדש לחול, ואם חל להיות יום שבת קודם המועד, או חל להיות מוצאי המועד שבת יאמ׳ המבדיל בין קדש לקדש ויחתום כמנהג, אין צריך להזכירם סדר הכוסות בימי המועדים, כי כבר הזכרתים — למעלה, ובין המתחיל לקצר או להאריך,

וכן בד׳ תעניות מחבר בברכת המזון קצת פסוקים מענין היום ההוא ואומר׳ ברכת המזון של ימי החול שהזכרנו וחותם, וכן בימי הפורים מברך על ברכת היין ואומר ברוך אלהינו מה׳ המכרית אויבנו עמו בית ישראל, וברוך אלה׳ הנותן לנו ששון ושמחה ובורא פרי הגפן

אמן,

אמן, וכברכת המזון מברך בשאר ימי החול ומשיגים בפסוק
ואכלת ושבעת מחבר עשין המן ופורים לן כי המן בן המדתא
צורר כל היהודים וגו׳ עד ונכתב בספר כמו שכתוב בסוף
מגילת אסתר בימי הפורים התקינו חכמים בתקון הכוסות
לשתות כוס במנחת מרדכי ואסתר וסדרן בתוך המאכל והמשתה
הוא בימי הפורים חייב אדם להרבות בכוסות לשתות ולשמוח
ולתת מתנות לא לאביונים יותר ממה שהיה נוהג בשאר
הימים ולשלוח מנות איש לרעהו כמו שאמר לעשות אותם ימי
משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים,
וכתוב והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב,

הפרק הרביעי בסדר הברכות והכוסות בבית חתונים למילה
ולארושין לנשואין, ובשאר שמחות, ולבתי
האבלות, ימי חול המתחיל ומה שימשך אחריהם משנוי מקומות
בסעודה ושפחת הברכות וזולת זה מענינים

בסעודת המילה לוקחים נטילת ידים הבכר [illegible]
כבכורתו והצעיר כצעירתו כפי סדר
ישיבתם, ומברכין על היין הגדול שבהם בחכמה ובשמים,
ועונים כל העם אמן, ונוטלים ידיהם ואח״כ מברכים
על כבר לחם כמנהג ומברכים על המאכל ואוכלים כמנהגו
ובעת השתיה מסדרים הכוסות כפי המנהג שהזכרנו אם
יקצר או יאריך הכל היא בידי המתחיל הנזכר הוא,
וכשיגיעו בכוס האחרון שהוא בביאת המשיח שותה לאב הנימול
ולאמו ולו אומר בשמחת המוליד והיולדת והילד, ועונים כל
הקהל אלו ישמחו, ואח״כ שותים כוס שני לשושבינים של הנימול
כל אחד כפי מעלתו, וכל הקודם במעלה קודם בסדר כוסו,
ואח״כ שותים כוס למשתדלי הסעודה כל אחד כפי מעלתו,
ואם ירצה לקצר שותה לכלם יחד, ואחר כן שותה לבעל

אגרת כלב

אם הסעודה היתה בבית אשר עשת בית אב הנימול, גם יתנו
לאבי המוליד. והיולדת אם היו נכבדים ואם הם עניים שותה —
במנוחתכם, גם יתנו לקרוביהם אם הם נכבדים והם
בזויים וכל הקרוב במעלה קודם כוסו אם היו כולם עניים או
מתים, אבל אם קצתם קיימים וקצתם מתו כבר לעולם כוסות
של המתים קודמים בכל שלחן ושלחן, ממנהג כל סעודת—
שמחה הוא לומר בזמירות, והנה כגון כשירצה לומר פותח
ואומר אשירה לה׳ בח.. והמסובין יענו אזמרה לאלהי בעודי, או
פותח טוב להודות לה׳ ועונים ולזמר לשמך עליון, או פותח שיר
אהללה שם אלהים בשיר ועונים ואגדלנו בתודה, או פותח בפתיחה
אחרת מפסוקים אחרים ויענו המסובין תשלום ענין מה שפתחו
וזה כדי לשתוק המסובין לשמוע הלל השם והודאתו ית׳, ומסדר
המזמור פרקי הזמר ההוא על פי נכבדי השלחן לומר כל א׳
פרקו, וכשישלים הזמר מקבלין המסובין בכוס יין ואומר הפותח
או א׳ מאהוביו כוס לזמר ויענו המסובין טוב לגבר, ואח״כ שותים
לו כל המסובין כוס יין כפי מעלתו, ואומרים בשמחת כבוד המזמרי
או בגודל מעלתו והעם עונים האל ישמרו, או ירבה מעלתו,
גם הוא ישיב לכל א׳ כפי מעלתו ואחריכן לוקח כוס בידו
ושותה לכל המסובין ואומ׳ ברשות הגומר בגודל כבודכם מעלתי
והם יענו האל ירבה מעלתך, וכן יעשה בשלימות הזמר שותה
הוא תחלה כוס למסובין ואחרי כן ישתו לו הם, וכמו כן יעשה
בעל המילה, או החתן או השושבינים, ובכלל מי ששתו
המסובין כוס עליו אחר ששתו לו כל המסובין לוקח גם הוא כוס
בידו ושותה למסובין ואומר ברשות הגומר בגודל מעלת
כבודכם, והם יענו האל ירבה כבודך ושלומך ומעלתך ואם
ירצו לקלסו יותר ולהאריך אומרי כן יאמרו בניך בפניך בחייך
ובימיך ויתן לך השם כלבבך וכל עצתך ימלא, ואחר שישלימו

אגרת כלב

הכוסות עושים ברכת המזון כפי מה שסדרנו בשבת במנהג
יעשה זולת עניין היום ואם השמחה בשבת יעשה כמנהג
להוסיף בברכת המזון והיין עניין השבת וברכת בעל הבית
והשלחן והמילה כמו שסדרנו למעלה, ואם ישאל השואל מאין
יש לנו רמז לעשות סעודה ביום המילה מן הכתוב, נשיבהו
מזה שאמר ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק
כלומר ביום שנשלמה מצות השם ית' בו והוא יום המילה, אע״פ
שקצת מן החכמים פירשו בו פירוש אחר, והנה ביום המילה
מושיבים שתי כסאות א' לשושבינין וא' לאליהו הנביא ז"ל ונקרא
כסא לאליהו וזה רמז אל המילה שהיא הברית בינו ית' לבין
זרע תמימו אוהבו, וכתוב לאליהו ז"ל ומלאך הברית אשר
אתם חפצים הנה בא וגו' והנה סדר הברכות והתפלה
לעניין המילה הנה הם כתובים בסדור ואין להאריך,
בארושין מברכים כל הברכות כמנהג, וכן הכוסות עד האחרון
שהיא בביאת המשיח, ושותים כוס למאורש ולמאורשה ולמחותנים
אם הם חיים בשמחתכם, או מתו במנוחתכם, ולמשתדל.
הסעודה איש איש כפי מעלתו, ומשלים כפי המנהג בברכת
המזון, ומאין יש לנו רמז מן הכתוב לעשות סעודה בין כך
האירוש מזה שמצאנו לאל, עבד עבד אברהם ע״ה, שאמר
ומגדנות נתן לאחיה ולאמה, ויאכלו וישתו הוא והאנשים
אשר אתו וגו', וזה היה ביום שאירש את יצחק לרבקה ע״ה,
בנשואין מברכים כל הברכות כמנהג וכן הכוסות עד
האחרון שהיא בביאת המשיח שותים אותו לחתן
ולכלה, ועושים ברכת המזון כמנהג, ומשיגים בפסוק בונה
ירושלים יי', חבר פסוקים אלה לחתן אחת נשבעתי בקדשי
אם לדוד אכזב, זרעו לעולם יהיה וגו' כרתי ברית
לבחירי וגו', ויצא חוטר מגזע ישי וגו' ונחה עליו רוח יי'
וגו'

אגרת כלה

וגו׳ והריחו ביראת ה׳ וגו׳ ושפט בצדק דלים וגו׳ והיה צדק
אזור מתניו וגו׳ והיה ביום ההוא וגו׳ הנה איש צמח שמו וגו׳ והוא
יבנה את היכל ה׳ וגו׳ עלה הפורץ לפניהם וגו׳ ה׳ יחתו
מריביו וגו׳ מגדיל ישועות מלכו וגו׳ בונה ירושלים ה׳ וגו׳
וכשישלימו ברכת המזון עושים שבע ברכות כל ליל וליל של בכל
ימי החופה, חוץ מליל יום ראשון של החופה וליל שבת, וזה
בעבור שכבר עשו ביום כניסת החופה ועושין אותם בבית
הכנסת ביום שבת בעת קריאת החתן בתורה בפסוק ואברהם
זקן בא בימים, כמו שהוא מבואר הענין בסדור התפלה, ומנין
יש לנו רמז מן הכתוב לעשו׳ משתה בז׳ הנשואין ולאחריו ו׳ ימים,
ממה שמצאנו בנשואי אבותינו בעת לבן עם יעקב אע״ה שאמר
ויאסוף לבן א״כ״א המקום ויעש משתה, וכתיב מלא שבוע זאת
ונתנה לך גם את זאת וגו׳ וזה היה ביום שאמר יעקב אבינו
ע״ה הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה והוא יום הנשואין,
בשאר שמחות כמו סעודת הבחורים וגם זקנים אינם חייבים
לשתות כי אם הד׳ כוסות שהם כנגד ד׳ הגאולות, וכוס ביאת
המשיח, ואחרי כן אם יש ביניהם נדבר או אהוב או אינן
שמחם, אם ירצו לשתות כוס בשמחתו שותים ושאר הברכות
הם כפי המנהג אם לקצר המתחיל או להאריך, קצת מן
המתחילים בשרוצים להאריך מקדימים בברכת היין בין
השבת דבור זכור את יום השבת לקדשו הכתוב בפרשת יתרו
בעשרת הדברות עד ויקדשהו ואחר כן מתחיל בורא לק׳ פ״ג בלג׳
כמנהג סעודה זאת גדולה יש לנו ושנמשך בכל ישראל
לעשותה לעניים רעבים בשוקים אדם מגולי עכום
או שנוצל מסכנה גדולה, או שבא מארץ רחוקה, וגדר לעשות
השלחן הוא לאכול בו העניים ואביוני העברי וקוראים אותו
שלחן של אליהו הנביא זכור לטוב כי הוא אשר אנחנו מקים

אותו

הספרים ונקבתי מה שתקנתי אני בחורי . והנה חלקנו פרק
לשערים ו׳ כפי ענין השערים שבספר הפרשיות המתחלפות .

השער הראשון

בברכת דגן ומיני קטניות . האוכל מין
מיני התבואה אומ׳ בא״י אמ״ה בורא מיני
התבואה . שזה הברכה הכוללת למיני התבואה . האוכל פת
חייב לברך לפניו בא״י אמ״ה המוציא לחם מן הארץ . וחייב לברך
גם לאחריו ברכת המזון כי הפת הוא מה שיקראו המקראים
דגן הוא הלחם האמתי . ועליו נאמר להוציא מן הארץ . ואין מספר
הארץ אלא הפת הנאפה מחמשה מינין . אבל פת מיני קטניות ופת
הנאפה מן הארז ואין צריך לומר פת [illegible]
מן הקמח של קצת פירות . וכבר ביארנו שאין כוונת אמרו
ושבעת למלאת כרסו מן המין הטעים אמנם הכוונה הוא
לקיום גופו . ולכן תראו שהאוכל הרבה שיהנה האדם אומ׳
שאינו מין האוכל . כדי גופו וסעודתו ערובה עליו [illegible]
שלא אכל לחם חייב לברך ברכת המזון באחרונה . כי לא על
הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי יי׳ יחיה האדם .
וחייב לברך לפניו ולאחריו לכל . האוכל דגן שלוק כמו שהוא
מברך לפניו בא״י אמ״ה בורא פרי האדמה על היותו גרעין
מצמחי האדמה . ואם שבע ממנו מברך לאחריו ברכת המזון
שהוא ברוך מאכילנו . ואם קבע סעודתו עליו מברך לפניו
המוציא או מברך הברכה הכוללת התבואה שהיא בורא מיני
תבואה . וכן כל דבר שיצא ממיני דגן שקבע סעודתו
עליו מברך מברך לפניו המוציא ולאחריו ברוך מאכילנו . אבל
קמח דגן ולא קבע סעודתו עליו מברך לפניו בא״י אמ״ה
שהכל נהיה בדברו ואינו חייב בברכת המזון קמח של דגן
שנתבשל ונערבו במים או בשמן מתקן אם היה שם פרי ע׳
שיהיה ראוי לאכילה ולמשנו מברך עליו בתחלה בורא מיני
מזונות

אגרת כלב

ואם קבע סעודתו עליו מברך בתחלה המוציא ולאחריו ברכת
[illegible]. ואם הי' רק כגר עד היותו ראוי לשתייה מברך
בתחלה שהכל. ולבסוף ברכת [illegible] אם הספיק לקינוח
גופו. קמח של דגן שבשלו בקדרה או בתנור בין שהיא לבדה
כמו תלבינות לבד. ובין שערבו עם דברי' אחרי' כמו
לביבות עם בשר או עם שרשים ויוצא בהם שמתנהג
העולם לבשל. וכן הדגן שחלקו ל' בתוכו ובשלו בקדרה כמו
הריפות וגרש כרמל ויוצא בהם שכל זהו נקרא [illegible]
וכן כל תבשיל שערב בו מחמשת מיני דגן בין קמח בין פת
מברך בתחלה בורא מיני מזונות. ואם קבע סעודתו עליו
מברך בסוף ברכת [illegible] ולפניו המוציא. וכל זה אם הי'
מין חשוב אבל הגוף ולא הי' טפלה. אבל אם הי' הדגן
שערב טפלה אינו מברך לפניו אלא על העיקר כפי מה
שהוא ופוטר את הטפלה. והוא הכלל בכל המזונות כל שהוא
עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה. בין
שהיתה הטפלה מעורבת עם העיקר בין שלא נתערבה בו.
במשל הטפלה המעורבת כמו אגוזים בתוכם ורקיקים וגבינה
גרוסי מעורבים בהם. ועירבו בהם קמח של חטים או גרש
פת לחם כדי להדביקם בשולם עם הבצלים. או לבת
או כרוב שבשלו ועירב בו קמח של דגן כדי לדבקן אינו
מברך עליו המוציא ולא בורא מיני מזונות שהלפת או
הכרוב או הבצלים עם הבצים והאגוזים הם העיקר למאכל
והקמח שנתערב בשביל הוא שכל דבר שמדבקין אותו או
ליתן ריח כמו ~~[illegible]~~ הארציני וקרנפל ויוצא בהם.
או כדי לצבוע את התבשיל כמו זעפרן ושאר צבעים
שבלים הם. אבל אם ערב כדי ליתן טעם בתערובת
יהיה גם הוא עיקר. לכן מיני דגש שמבשלים אותם ו
ונותנים

אגרת כלה

ונותנים בתוך חלב יבש כמו לרכך ועושים מהם מיני
מתיקה אינו מברך עליו בורא מיני מזונות בה"מ לומר המוציא
מפני שהחטה הוא העקר " והמבשל בשבלה שאינה מעורבת
במים· שרבה לאכול רב מלוח ואכל פת עמו כדי שלא יזיק המלח
את גרונו ואת לשונו הנה זה מברך על המלח ורבה ופוטר הפת מפני
שהפת טפלה לו " וכן כל דומה לזה · מי שפרסה את הפת פתים שטלה
בקדרה או לשה במרק אם יש בפתיתין מה שיכר שהן פת או לא בשתנה
צורת הפת מברך עליו בתחלה המוציא ואם לאו מברך בורא מיני מזונות "
ואם קבע סעודתו עליה מברך בסוף ברוך שאכלנו " עשה עסה פת בקרקע
כמו שאופים שוכני המדברות מהערביים מברך עליה " ברוך בורא מיני
מזונות " בעבור שאין עליה צורת הפת " ואם קבע מזונו עליה מברך
לפניה המוציא ולאחריה ברוך שאכלנו " וכן עסה שלש אותה בדבש או
בשמן או בחלב או שערב בה מיני תבלין. או בצים ואפאה אעפ"י שיש פת
מברך עליה ברוך בורא מיני מזונות" ואם קבע עליה סעודתו מברך המוציא
לפניה ולאחריה ברכת המזון " פת רותך או פת שנשאר מיני קטנות " בתחלה
מברך שיכל " ואם אכל לקינוח גופו מברך לאחרון ברוך שאכלנו אבל הרותך
בעבור שהוא מסובר יותר משאר מיני קטנית אם עשה מהן פת בתחלה או
בשלו מברך עליו ברוך בורא מיני קטנית" ולבסוף ברוך שאכלנו כמנהג "
כל דבר שמברכין עליו ברכת המוציא מברכין עליו ברכת המזון בסוף "
וכל שמברכין עליו בורא מיני מזונות או שהכל · אם אכל כדי קינוח גופו
אעפ"י שאינו מחמשת מיני דגן מברך אחרון ברכת המזון ואם לא היה לקינוח
גופו אינו שמגין ברכה אחרונה אלא הוא מברך בתחלה בראשיה לאותו המין
בין פרי עץ בין פרי האדמה וכולהו כמו שנבאר " " "

השיעור השני בנוסח ברכת פירות האילן ופרי האדמה וכולהו שהם
למאכל האדם ובמאקיהם " ובמה שנשתנה מהם צורתו

ודין הטובה או המחליף בברכות ומה שנמשך לזה " בכל פירות האילן מברכי'
עליהם בתחלה בא"י אמ"ה בורא פרי העץ " ואם קבעם עורתו עליהם כדי
קינוח

קיום גופו מברך אחריהם ברוך מאכילנו ״ וכן בבלי״ אין צריך
להודיע הענין בכל דבר ״ ואחשוב אינו סיבת הטובה והכתוב״ ובר נבן
ותאנה ורמון זית תמרים כי באלה ורבו הוא רבע תמרים ובהם
נשתבחה הארץ הקדושה ואחריהם אמ׳ ואכלת ושבעת אלבן יתחייב
האדם לברך בסופם מדברי תורה אע״פ שלא קבע סעודתו עליהם״
על פירות הארץ והירקות מברך לפניהם בורא פרי האדמה״ ואחר
שאינו לקיום גופו ולא קבע סעודת עליהם אינו טעון ברכת המזון״
הדברים שאין גדולם מן הארץ כגון הבשר והגבינה ודגים ובצים
וחלב כמו הם בתחלה מברך שהכל ברא״ השותה מים ולא רוה
צמאונו אינו טעון ברכה לא לפניו ולא לאחריו״ ואם רוה
צמאונו יברך לפניו שהכל ואינו חייב באחרונה כי לא יקין״
הגוף מן המים אלא הם מגרים בחוץ״ המוצץ פירות והוציא
מהן משקים מברך עליהם בתחלה שהכל חוץ מן הענבים״
שעל היין מברך בורא פרי הגפן ״ ע״כ אמרו אף על השמן שלא הותיר
שהוא מברך בתחלה בורא פרי העץ ובם זה שהיה חושש בגרונו
ושתה מן השמן עם מי השלקות ומוצא בהם שבח שיהנה בשתייה אבל
אם שרה השמן לבדו או שלא היה חושש בגרונו מברך עליו שהכל
שהרי לא נהנה בשתיית השמן״ ולהמשתמש מברך לעולם שהכל״
פירות או ירקות שדרכם להאכל חיים אם בשלם או שבכל״ וירקות שדרכן
להאכל שלוקין כגון כרוב ולפת ורוחין אם אכלם חיים מברך שהכל״ ואם
אכלם מבושלים או שלוקים מברך כפי מינם בורא פרי האדמה״ או שאכל
כפי שיראה הדברים שדרכן להאכל חיים ומבושלים או שלוקים אם ירצה
מברך הברכה הכוללת ״בפרי עץ אומר בורא פרי העץ״ ובפרי האדמה
וירקות אומר בורא פרי האדמה ״ דברים שדרכן להשליק ושולקן לשתות
מימי שלוקן מברך על מימיהם בפה״א שמימי השלקות בשלקות במקום
שדרכן לשתותם ״רבש תמרים ורבש רמונים מברך עליו שהכל״
אבל תמדי׳ שם מצבן ״ ביר והוציא המרעין ושתה אותם בהן עסה
אם

אגרת כלב

אם ירצה לברך ברכתו הפרטית והיא בורא פרי העץ אין בידו
לעכבו ״ הקנים המתוקים ספק להם אם הם מפרי העץ או מאדמה ״
ולכן מהיותם היוצאים בסחיטה ומבשלים אותם עד שיקפאו ויתקו
במלח והוא הסוכר שמביאים בקוסטינטינא אם ירצה לברך בורא
פרי העץ ״ ואם ירצה אומר בורא פרי האדמה ״ והיותר טוב
לברך הברכה הכוללת שהכל ״ כי הנה הקנים אינם לא פרי
האדמה ולא פרי עץ כי אינם פרי כלל ״ ואיננו דבש אלא שנשתנה
ע״י אור גדול מרבוי תמרים שנא׳ שנשתנה ע״י האור ומברכים עליו
שהכל ״ והפלפלים והזנגביל בזמן שהם רטובים מברך עליהם
בפה״א כי פרי אדמה הם ״ וכשהם יבשים לא מברכין עליהם
האוכלים ברכה לא בתחלה ולא בסוף מפני שהם תבלין
ואינם אוכל ״ וכן כל מאכלי שאינם ראוים לאכילה וכל מי
משקים שאינם ראוים לשתייה אינם טעונים ברכה לא לפניהם
ולא לאחריהם ״ הקרנפל והגבין והוא הנקרא בוני ~~פטהם~~ [illegible]
רטובים מברך בפה״א כי הזנגביל והגבין הרמשק
וכשהם יבשים אינם טעונים ברכה כי אז הם מיני תבלין ״ כל
דבר שנשתנה צורתו כגון פת שנעשית ותבשיל שנשתנה צורתו
ויין שהדבש ופירות המבושלות שהם פגים והשכר והחמץ והמלח
והגבינה והבשר והפטריות וכיוצא בהם מברך על כלם שהכל כברכה
הכוללת ואינו ראוי לברך הברכה הפרטית להם כי כבר יצאו מהגדר
מינם אחר שנשתנה צורתם המקוריות לבד מן היין ״ יין מזג עם מים
אם מעט אין צריך לומר אם היה שיעור היין יותר מהמים מברך בורא
פרי הגפן ״ אבל אם המים רבים [illegible] מברך
שהכל ״ המשים מים על היין שרוצה לברך עליו בפה״ג נוהג [illegible]
אחר רעת אחרונו הרבנים בזה משום דבר רע ״ ומי שאיננו מעורב המים
ביין הברכה משובח בו רוחה ממנו כל רעת רעה ומאמין באחרית
כפי כוונתו ית׳ ״ ושמה יברך על הפירות האלו בורא פרי האדמה
ועל

אגרתי כלב

על פירות האדמה בירך בורא פרי העץ ״ לא יצא לידי חובתו ״ ואם
אמר על כלם שהכל יצא ידי חובתו ואפילו על הפת ועל היין ״ ולכן
כלל הברכות על זה הסדר שאם בירך בדבר א׳ ברכה פרטית
על דבר א׳ שאינו מין ברכתו לא יצא לידי חובתו ויחזור ויברך ׳
ולכן התקינו חכמים הברכה הכוללת שלא יוציאו שם שמים לבטלה
ושיצא הדבר לעולם ידי חובתו ולא להזכיר הברכות הפרטיות אבל
בשיעור ברכות המברכים אם ירצו לפרוש ואם לא ירצו ולא יפרשו
לדעתי אם בירך על פירות האילן בפה״א יצא לידי חובתו כי כלם מן
האדמה ״ אבל אם עשה הפת אינו מכוון ולכן דעת בעלי המשנה אם בירך
על הפת או על היין בתחלת הסעודה ברכת שהכל פוטר הכל ״
ואינו צריך לברך ברכה אחרת אפילו שאכלו בסעודה הזאת מאכלים
מאכלים ״ בירך על היין בתחלתו הפרטית צריך לברך על כל מאכל
שיבא בסעודה הזאת ובכל מין שיברך בהאכל א׳ שהכל ״ פוטר ברכת כל
מאכל הבא אחריו עד סוף הסעודה הזאת ״ לקח כוס יין בירך על מינה
לברך בורא פרי הגפן ובירך שהכל יצא ידי חובתו ואינו
צריך לברך ברכתו הפרטית ולכן אם לקח כוס שכר בידו והתחיל הברכה
על מנת שהכל ונטעה ואמר בורא פרי הגפן אינו חוזר ״ ולכן אם היו לפניו
פירות הארץ והתחיל הברכה על מנת לומר בפה״א ונטעה ואמר בורא פרי העץ ״
אין מחזירין אותו ״ וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן והתחיל לברך על
מנת לומר בורא מיני מזונות ונטעה ואמר המוציא יצא ידי חובתו ״ והטעם
בזה כי בשעה שהזכיר את השם והמלכות שהוא עיקר הברכה ושרשה
לא נתכוון אלא לברכה הראויה לאותו המין ״ ואפי׳ שלא היה טעות בעיקר
הברכה אלא שטעה בסופה יצא ידי חובתו ואינו חוזר ״ אבל שאכלת הוא
אפי׳ הם שנתפרסו ואחרונו שאם בירך על היין והאכל שהכל ולא בירך ברכה
המיוחדת להם יצא ידי חובתו וכן דעת רוב החכמים ע״ה אחבר כלל הענין
נחשבו בלתבג לברך בהם ברכה פרטית לומר המוציא לחם וכו׳ פרי
הגפן וכן אם מביא ואינו להוציא לחם יין שהוא לבלתי שיעור ״ ולכן ראוי
להמשיך

3

אגרת הלב

להמשיך הדבר את שאלו בהמשך זה "ומשנה אבות תורה" שמסתפק
המברך בכל אלו בברכות אם ברך או לא ברך אינו חוזר לברך משום
שאינן מצות עשה מן התורה – אמנם אם נתקשה הפוסקים כמו מה שהיה
נראה לנו מכל הירושה שיש לנו סוגיות כתובים אבל בברכת המזון אם
נסתפק אם בירך או לא בירך חייב לחזור ולברך ברכת המזון כי היא מצות
עשה מן התורה "שבע והבנים אבל לתוך פין אם בלא ברכה אחרונה מספק
אם היו חוקין בולען עליה בסוף ברכת המברך המזון אם חייב בברכה זו ושאינו
חייב בברכה ראשונה כי לא יתכן לברך בבגדי שפתיו והמשקה בפיו" ולרשאי
חייב לברך בלבו בעוד שהמשקה בפיו" ואם היו פירות שאינו ורקן יחאסר כמו
תותים וענבים מסלקן לצד א' מפיו ומברך ואח"כ בולען" ואם אינו נמאס
כמו פולים ואפונים וכיוצא פולטן מפיו עד שיברך ופי פניו ואח"כ אוכל ע
מינים הרבה שהיו לפניו האוכל אם היו ברכותיהם הקדמות שוות מברך
על אחד מהן ונפטר את השאר ואם אין ברכותיהם שוות מברך על כל
אחד מהם ברכתו הפרטית אם רצה לפרוש ואינו שרוצה להקדים
מקדים "ואם אינו רוצה בזה יותר טוב ואם אינו רוצה לפרוש מברך
הברכה הכוללת שהכל ונפטרת הכל" מפני בז המינים שהם באו בפסוק
ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש" שבהם נשתבחה
הארץ הקדושה ראוי להיות הקדמות סדר להם וראוי לברך עליהם תחלה
אם רצה לברך" וכל הקודם בפסוק קודם בברכה אחר על אחד וכל א'
מהן קודם בברכה מכל שאר מינים שנמצאו בשלחן אחר" ואחרונים שבהם
שרבע תמרים קודמים מענבים שבתמרים שני לארץ שאמר ארץ זית
שמן ודבש" שדבש זה הוא דבש תמרים" ושענבים שלישי לארץ" שאמר
ארץ חטה ושעורה" האוכל שאכל אחר מכל אלה או דבר מאכל בשעורה
אחת "ברכת המזון אחר מספקת לכלם בשקבע סעודתו עלין ואכל פרי
קינוח סעודתו "ובין שאכל מהן אחר בלבד פרי קינוח סעודתו ובין שאכל ממינים
הרבה פרי שית קבע מכלכל פרי שיעור מאכל קינוח סעודתו חייב
לברך באחרונה ברוך מאכל על סדר ברכת ד' "

השער

אמרת כלב

השער השלישי בנוסח הברכות ברכת הריחות הפרטיות.

הסעיף אחד להריח האדם ריח טוב

שיהנה ממנו קודם שיברך כמו שאסרו שאר ההנאות קודם ברכה.
אם הריח האדם ריח טוב ולא ידע אי זה מין ריח הוא יברך בא״י אמ״ה
בורא מיני בשמים שזה ברכה כוללת כלל הריחות. או יברך ברוך
שהכל נהיה בדברו. או ברכה ברא לכבודו שגם ברכה כוללת כל
דבר כמו שהזכרנו. אם היה הדבר שבו הריח עץ או מין עץ מברך
בורא עצי בשמים. ואם הוא מין עשב או עשב מברך בורא עשבי
בשמים. ואם היה דבר שאינו לא עץ ולא עשב ולא ממינו כגון
המור שהוא מין חיה מברך בור׳ מיני בשמים הברכה הכוללת לריחות.
אם היה פרי ראוי לאכילה כגון תבוח או תפוח או פריש או אתרוג.
מברך בא״י אמ״ה שנתן ריח טוב בפירות. אם בירך על כל ריח שהיה
בכל דבר בורא מיני בשמים. יצא ידי חובתו. בריח שמן אפרסמון
אין רואה לו מברך בורא שמן ערב שזך משמן זית שכבשו או —
שפטמו עם שאר ריחות נודף שמברך עליו בורא עצי בשמים.
דבר המשרף שנותן ריח אחר שעלה תמרתו אם היה בו עץ מברך
גע״ב. ואם מבושם בורא עשבי בשמים ואם מעורב בשלן אחרת
מין שיש או ולתו ב׳מ״ב. שמן שבשמן כגון שמן המשחה מברך עליו
בורא מיני בשמים. הביאו לפניו דברים שהם ממין ברכה א׳ ברך על
א׳ ופוטר כל כמו שאלאו שמן והדס אם בירך על ההדס ~~[illegible]~~
בורא עצי בשמים פוטר את השמן ששניהם ממין עץ. אבל אם
הביאו לפניו בושם של עץ ובושם של עשב מברך על זה לעצמו ועל זה
לעצמו אם רצה לפטור בברכתם ואין ברכת האחר פוטר את השני אלא
אם בירך הברכה הכוללת שהיא מיני בשמים הביאו לפניו שני דברים אחד
מאכל ואחד מורס מברך תחלה על המאכל ושותה ואחרי כן מברך על
המורס היה דבר א׳ בעצמו מורס ומאכל. ברוך תחלה בריחו ואחר כן
באכילתו. אם המורס מסופק אם הוא מעץ או מעשב יברך הברכה
הכוללת.

הכללית מיני בשמים · בושם שהרוכל עורבן והריבן מלמינים הרבה מברך בורא מיני בשמים · ראיה מאומלתו שנכנס לחנות הרוכל שיש בה מינים הרבה חייב לברך ברוך בורא מיני בשמים · מפני שאת נשפילו ישב בה כל היום אבל אם נכנס ויצא ונכנס ויצא מברך על כל פעם ופעם שנכנס בה · על השו"ע שנה ואלפי החיר והנורר ואימין · והלבונה והמור שיף ובילא בהם מברך בע"ע בו"ש · וכן בוורדים של גינה ושל שדה עשבי בשמים · לענב שיש בגן ברכה על כל ריח טוב יש שלשה מיני ריח טוב שאין מברכים עליהם · האחד ריח טוב שהוא אסור להריח בו כגון בשמים של ע"ז · או בשמים של ערוה מן המשקיות · מפני שהם אסור להריח בהם · והשני ריח טוב שעשוי להעביר ריח רע כגון בשמים של מתים או של בית הכסא · ושמן שעשוי להעביר את הזוהמא מפני שהם עשוי להעביר ריח רע · והשלישי ריח טוב שלא נעשה להריח בעצמו של ריח זה · מוגמר שמגמרים בו את הכלים ואת הבגדים אין מברכים עליהם לפי שלא נעשה להריח בעצמו של מוגמר · הבגדים המוגמרים מי שמריח בהם אינו מברך לפי שאין שם עיקר בושם אלא ריח בלא עיקר · בשמים של מסבת גוים אינם מברכים עליהם כי כל מסבה של גוים סתם לע"ז היא · אם נתערב ריח שמברכים עליו בריח שאין מברכין עליו הולך אחרי הרוב · היה ישראל הולך חוץ לכרך והריח ריח טוב אם רוב הכרך לעשות גוים אינו מברך שמא לע"ז היא · ואם רובם ישראל מברך הברכה הכללית בורא מיני בשמים ·· ··· ··

השער הרביעי בנוסח הברכות על מזון ומזון שיקרא לבר מינין · ועל הנאה ודבר טוב שיגיע או שכבר היה · לדברים הרשים אלהיים וזולתם ·

ראוי להקדים פסוק טוב אתה ומטיב · ופסוק בצר לי אקרא יי · בקראי עננו אלהי צדקי ופסוק יי קראתיך חושה לי · ופסוק הלוך תמיד מעלו · ופסוק ידעתי יי כי צדק משפטיך ·

אגרת כלה —

מעשיך · ובפסוק יי' אלהי אתה ארוממך וגו' ·· ובפסוק אנכי עשיתי
ארץ וגו' · ובפסוק אדירי ממש שמים וגו' ·· והמזמור הללויה הללו
את יי' מן השמים וגו' ·· ויש ברכות אחרות שאומר לכלו הדברים
שהזכרנו אלא הם לדברים אחרים ומן על דרך שבח והודיה לו
יתעלה ויתברך כדי לזכרו תמיד ·· הלא תראה לאסירים שבכל
עת [illegible] ובכל רגע מזכירים להקב"ה בברכה [illegible] בשבח
והודיה אף על פי שאומר מהמיר דבר · ואלה הברכות הן על כל —
דברים שיגיעו לאדם בין לטוב בין לטובו או לא לאשר מהם ··
אבל הם מעשה יתעלה הנוראים ... שחייב אדם לברך
על הרעה כמו שחייב לברך על הטובה מזה שאמ' שלמה ע"ה —
בתפלתו והודו את שמך ·· מי ששמע שמועה טובה מברך —
ברוך אתה יי' אמ"ה הטוב והמטיב ·· שמע שמועה רעה מברך ברוך
דיין האמת ·· וכן המפסיד דבר ·· ואם מלא כלו אומ' ברוך המחזיר אבדה
לבעלה ·· ואם מלא ... ממנה מברך ברוך המחזיר אבדה · לבעלה כרצונו ··
ראה דיין האמת ומשפטו וצדק שעשה יתב' בין לאיש בין לאיש ...
שעשו הם כבר כמותו אם שוב ואם רע מברך הנותן לאיש כדרכיו
וכפרי מעלליו יחייב האדם לברך על הרעה בטוב לב ובנפש חפצה
כדרך שמברך על הטובה בשלמות לבב שכן אמר ואהבת את יי' אלהיך
בכל לבבך ובכל מאודך ·· והאהבה היתרה שנצטוינו בה היא שאפילו בעת
שיצר לו שירה ויצבה בשמחה כמו שעשה איוב ע"ה ·· הגיע לאדם
טובה או ששמע שמועה טובה אע"פ שהדברים לרעים שיש בה או
תרגום לו רעה מברך הטוב והמטיב ·· וכן אם שגעה אליו רעה או
שמע שמועה רעה אע"פ שהדברים מראים שרעה או תרגום לו טובה
מברך ברוך דיין האמת · מפני שאין מברכים על דבר שעתיד לבוא אלא
בהווה או בעבר ·· בראיית השלג או הגשם ובר' שצריכים להודות ·· —
ובראות קברי מתי ישראל ·· ובראות הלבנה בחדושה ·· ובראות
השמש או שום כוכב בהיותו בראש ... שלה ·· ובעת שיכנס לחדש

ובעת

אגרת [illegible]

שעת אכלתו ·· שעת כניסתו לבית המדרש ובצאתו ·· שעת אכלתו
אף הצעיר בשלום ·· שולח אלו שלש התקינו החכמים ע"ה ברכות -
והנייתן לעצמינו להתבונן כל ענין ולעשות ברכה לו כפי הראוי
לפי העת ·· ואני עתיד להתקין שני ברכות והוראות לבר כפי הראוי כמו
שיבוא בילדים כמקומם אשר ישוער האל ית' ולכלם יש סמך מן -
התורה ומדברי החכמים ע"ה ·· ועשוב ונאמר ·· תבואה בשנה חדש ··
או הקונה כלים חדשים ·· והלובש בגד חדש מברך בא"י אמ"ה שהחי'
וקיימנו והגיענו לזמן הזה ·· בין שהיו לו כמו הם בין שלא היו לו ומ"מ
לברכה ובין הרואה את חברו אחר לזמן מברך שהחיינו [illegible] ראהו
אחר י"ב חדשים אמרו בא"י מחיה המתים [illegible] ושוב הוא ·· ראה
פרי התחדש משנה לשנה מברך שהחיינו בתחלת ראייתו ·· הרואה
בבקר שכבת הטל בחדש ניסן מברך ואומר מודים אנחנו לך אלהי אבותינו
ומשביחים לשמך ומפארים ·· ומרוממים ומהדרים ומרננים ומודים ··
רבון כל העולמים אב הרחמים ·· ברוב חסדיך הגדולים והנפלאים —
ובטובים הישרים ·· [illegible] והתמידים ·· שאמרת לנו של ברכה בגבורה ערופה ··
לבנות השנה הבאה עלינו ·· שנת שבע שנת מספר לעוללינו ·· ושרף לשר
סקינו ·· להתקיים פסוק ישב אהלים עלינו ·· ויתן לך האלהים מטל —
בן אנחו ·· בא"י המרעיף טל מן השחקים ·· אם ראה טל בזמן אחר אומ'
פסוק אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה ·· ונאה הלשון המלא בתפלת
הטל שתקנו החכמים ע"ה בו עטרת טל [illegible] מבין המעיין ·· אם
ירדו הגשמים בחרשון וירבו המים על הארץ ויעלו אבעבועות מן
המטר על פני המים וילך אבעבוע זה לקראת זה אם יש לו שדה
מברך שהחיינו ואם ישנו ולאחרים [illegible] מברך הטוב והמטיב ·· ואם אין
לו שדה מברך אותו מודים אנחנו לך ה' אלהינו שהורדת לנו גשמי -
ברכות בעתם משביחים ומפארים לך על שהנפת גשמי נדבה וקיימת
שלאך ועתה [illegible] בעתם ·· [illegible] פריון בא"י המוריד גשם יורה ומלקוש
אם ירדו גשמים בימים אחרים אותו בתחלת ראייתו בא"י המוציא מטר על

פני

אגרת כלה

פני ארץ ולגשם עולות .. ולזה הענין כבר תמצא בתפלת הגשם תקנו
החכמים ע"פ ב"ה מערכת של התסבות .. מי שמת אביו ושמע אומ' ברוך
דיין האמת .. ואם הניח לו ירושה ואמרו לו שאבק מת וירשה אותו מברך
הגלה ברוך דיין האמת .. ואח"כ שהחיינו - ואם יש לו אחי' יורשים כמוהו
אח אביו מברך הגלה הטוב והמטיב במקום שהחיינו .. ובכלל אמרו -
החכמים שכל דבר טובה שהיא לא לגבו אומר שהחיינו .. וכן שמא
לאחרים עמו אומר הטוב והמטיב - לדברי ... ומירות ע"פ באומר
אמרו נאות. ק' אשר ה' לריבים להודות ולהלל לו יתן ברך בשמו .. והם
יורדי הים כשיעלו - והולכי מדברות כשיגיעו לישוב .. וחבוש כשיצא
מבית האסורין .. וחולה שנתרפא .. ובגמרא אמר ע"פ יודו לה' חסדו וגו' ג'
פעמים .. ולמה שאמר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו ..
ידענו שההודאה תהיה בפני קהל שהוא רבני אנשים והרבה לפחות
יהיה שלשה והתוספת בלתי תכלית ושנים מהם צריך להיות חכמים
כי אין זקנה אלא חכמה ואין תורה ואין מברך עומד בפני הקהל ומברך
ב"א אלה היודע לחות נפשי ומכל דבר רע הושיעני ואין צוקה פרני ..
ולפרה הולכני. ומגלני .. ועל רגלי הקימני .. ואם רואה חביבו ..
ב"א אלה פורה נפש עבדיו .. והקהל יאמרו צור שגמלך כל טוב הוא
יגמלך לעולמי עד שובה סלה .. כל זמן שנעשה בו נסים לישראל
כשיגיע הזמן ההוא בכל שנה ושנה חייב האדם לברך כמון ערב -
יום טוב לניסן שיצאו ישראל ממצרים וקריעת ים סוף שהיה בימי הס'
של פסח ממצרים .. כמון ימי הפורים מברך ב"א אלה שעשה נסים -
לאבותינו בימים ההם ובזמן הזה .. ולזה הענין תמצא בתפלת הפורים
ובכלל הקנין שאומרים אנחנו בערב הפסח ב... שהוא הברכה
בנסים כמו שתקנו החכמים .. ולהם תקינו לנשארים .. וכן תמצא בשבת
שתקנו חכמינו ע"פ אחר קריאת מגלת אסתר בפורי' ברכה לענין
השפלת האויבים והצלת ישראל ועשיית נסים ונפלאות פרעון ונקמות ..
ולהם תתבונן ותשכיל לבינלא בהם ולזולתם .. תדע כי לא הנהיגונו
חכמינו

אגרת כלה

סבלינו ע"ז כבה שאלשיר אלא הורו לנו הרבן והמשכיל ירגע -
ויתבונן בעשר .. וכן הרואה מקום שנעשה בו נס לישראל כגון ים
סוף ומעברות הירדן מברך בא"י אמ"ה שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ..
הרואה מקום שנעשה בו נס ליחיד שאינו חייב לברך אלא הוא וזרעו
וזרע זרעו ומברך בא"י אמ"ה שעשה לי נס במקום הזה .. בן שעשה לי
ולאבותי במקום הזה .. הרואה גוב אריות כבשן האש שהושלך בהם
דניאל מישאל חנניה ועזריה ועבד נגו מברך בא"י אמ"ה שעשה נס
לצדיקים במקום הזה וכן בכל כיוצא בהם .. הרואה מקום שנעבדה בו
ע"ז מברך בא"י אמ"ה שנתן ארך אפים לעוברי רצונו .. הרואה מקום שנעקרה
ממנו ע"ז אם הוא בארץ ישראל מברך ברוך שעקר ע"ז מארצנו .. ואם
הוא בחוצה לארץ מברך ברוך שעקר ע"ז ממקום הזה .. ואומר בשניהן
כשם שעקרת ממקום הזה כך תעקר מכל המקומות והשב לב עובדיהם
לעבדך .. הרואה בתי ישראל בישובן מברך בא"י אמ"ה מציב גבול
אלמנה .. ואם ראה בחורבנן אומר ברוך דיין האמת .. הרואה קברי
ישראל מברך בא"י אמ"ה דיין האמת מחיה בחסד וממית בצדק כי בידו
נפש כל חי ובידו לתקין ישני אדמת עפר להקימם ולהעמידם לחיי
עולם הבא . בא"י מחיה המתים .. הרואה ששים אלף אדם כאחד ..
אם מאומות העולם הם אומר בושה אמכם חפרה יולדתכם הנה
אחרית גוים מדבר ציה וערבה .. ואם הם ישראל והם בארץ ישראל אומר
בא"י חכם הרזים .. הרואה מחכמי אומות העולם אומר בא"י אמ"ה
שנתן מחכמתו לבשר ודם .. ואם מחכמי ישראל בא"י אמ"ה שחלק
מחכמתו ליראיו .. ראה מלכי ישראל בא"י אמ"ה שחלק מכבודו ליראיו
.. ואם מלכי אומות העולם אומר ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם ..
הרואה אדם משונה או מבעלי חיים אם במספר או בצורת פניהם
ואבריהם כגון כושי מברך ואומר בא"י אמ"ה משנה הבריות .. ראה סומא
או קטע ומוכה שחין ובהקין וכיוצא בהם מברך בא"י אמ"ה דיין האמת ..
ואם נולד כך ממעי אמו מברך משנה הבריות .. הרואה בריות נאות

מתוקנות

אגרת כלב

מתיקות בניסן ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו ·· היוצא
לגנות או לשדות בימי ניסן ורואה אילנות פורחות וניצנים עולים בא״י אמ״ה
שלא חסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ונאות כדי
ליהנות בהן בני האדם ·· על האור שבאויר שרואין כאלו הם כוכבים נופלים
ורצים ממקום למקום ·· או כמו כוכבים שיש להם זנב ·· ועל הרוחות
שנושבו בזעף ועל הזיקין והרעמים וקול הגבורה שתשמע לארץ כמו
רעשים גדולים ·· על א׳ מאלו מברך ברוך שכחו מלא העולם ·· ואם
ירצה לברך ברכה יותר כוללת אומר בא״י אמ״ה העושה בראשית ·· על ההרים
והגבעות והימים והנהרות והמדברות אם ראה אחר מהם משלשים יום
מברך עושה בראשית ·· הרואה את הים הגדול אחר ל׳ יום אומר בא״י אמ״ה
שעשה את הים הגדול ·· הרואה הקשת בענן מברך בא״י אמ״ה זוכר הברית
קיים במאמרו נאמן בבריתו ·· הרואה הלבנה בחדושה מברך בא״י אמ״ה
אשר ברא שחקים ·· כראוי מולקים וברוח פיו כל צבאו ·· ששים
ושמחים במאמר עבודם ·· לעשות רצון קונאם חקר וזמן נתן להם ··
וירח עשה למועדים ולרגשים ·· עת ידע שמש מבואו ואליכם אישי לקדש
בן ראשי חדשים ·· ולו טהר בשלשים ·· עד נאמן בשחקי׳ · הקים ··
בא״י אמ״ה מקדש את עמו ישראל בראשית חדש ·· שבת ולא ברך ברכה בחדושו
בעת הראותו לעין כבוא השמש שהיא ראייתו באותה שעה או היו מעוננים
בזמן ההוא ולא ראהו מבר׳ בתחלת ראייתו עד יום מלאת ימיו שהוא
עד ט״ו לחדש ·· להיות שהמאורות נתלו ביום רביעי מבריאת העו׳ ובניסן
נברא העולם אלו השמש היה בראש שלה את תקופה האביבית
לכן יתחייב לברך בעת שיראה השמש יורד ביום תקופת ניסן של תחלת
המחזור של כ״ח שהתקופה מתחלת ליל רביעי ·· כשרואה החמה ביום רביעי
בבקר מברך עושה בראשית ונשר השמש אצל בהם ·· וכן חייב לברך
בהיות לקוח הלבנה בתחלת החדש בראש טלה והאין נטייה לא לא
לצפון ולא לדרום ·· וכן בהיות כל כוכב מ״ז כוכבי הנבוכה לתחלת
מזל שלה ואין לו נטייה ·· וכן בראות מזל טלה בכל יום עולה לתחלת

בתנועות

זמרת כלב

כתכונות הכללית כל מי שירצה את אלה הענינים ומכירם על
כל א׳ מהם ברוך עושה בראשית ״ ומהן זה תמצא בתפלת הבקר
מודים לעניינים אלו ״ כגון ברוך היוצר אור ובורא חשך ע״ש ו״ה
ב״ע״בללה״ וכולא בו ״ שהחכמים ע״ה הוסיפו על הפסוק ברוך בתחלתו
ובתכלתו ״ כי הפסוק יוצר אור ובורא חשך ע״ש ו״ר אני ה׳ עושה
כל אלה ״ מי שרואה בתי אמות העולם בישובן אומר בית גאים
יסח ה׳ ״ וכן מי שהוא ביותר גאה כי הגאות לבושו ית׳ שנאמ׳ ה׳
מלך גאות לבש ומי שיתגאה לרוב ירבה בעונו ״ הרואה בתי אמות
העולם בחרבנן יאמר אל נקמות ה׳ אל נקמות הופיע ״ הרואה
קבריהם אומ׳ בושה אמכם חפרה יולדתכם ״ הנכנס למרחץ אומר
יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ״ שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום
ותצילני מכאן ומכיוצא בזה אשר מרותחת אש ועליה הרבה נשמת
ה׳ כנחל גפרית בוערה בה לעתיד לבוא ״ ובזה תמצא בתפלת יום
הכפורים בסדר תפלת החכמים ע״ה וכשיצא מן המרחץ אומ׳ מודה
אני לפניך אלהים שהצלתני מן אור מדורת המרחץ ״ המכניס עצמו
להקיז דם אומ׳ יהי רצון מלפניך ה׳ אלהים שאתה רופא חנם להיות
עסק זה לי לרפואה ״ וכשיצא אומר ב״א רופא חולים ״ הרוצה למדוד
גרנו ויקבו אומ׳ יהי רצון מלפניך ה׳ אלהים שתשלח ברכה במעשי
ידינו ״ המתחיל למדוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי זה ״ אין האדם
צועק ומתפלל על דברים שעברו לפני בוראו ״ ומי שעושה כן תפלתו
תפלת שוא ״ הנכנס לבית המדרש יאמ׳ שלשה פסוקי׳ פסוק ה׳ אלהים
נתן לי לשון למודים וגו׳ ״ ה׳ אלהים פתח לי אזן ואנכי לא מריתי
וגו׳ ״ וה׳ אלהים יעזור לי ע״כ לא נ׳ ע״כ ש״פ כ״ל אבוש ״ ויאמ׳ יהי רצון
מלפניך ה׳ אלהים שתתן מורך אלי יותר מחברי והדריכני בדרכי
תורתיך להסתופף בבתיך תמיד ותורני דרך ע״ה החיים והצ מלמני
ממערנים הצפונים לצדיקי עמך ״ וכשיצא מן המדרש יאמ׳
מודה אני לפניך ה׳ אלהים ששמת חלקי עם בני הנביאים
מפנים

מספיק לדברי תורה לקבל שכרם׳׳ תנו׳ תפלה עד היות נפשי צרורה
בא עמך אלהי ׳׳ הנכנס לעיר אשר לא זומה אומר יהי רצון מלפניך ה׳
אלהי שתכניסני לעיר זו בשלום ׳׳ וכשיכנס לשלום אומ׳ מודה אני לפניך
ה׳ אלהי שהכנסתני לשלום ׳׳ וכשרצה לצאת אומ׳ יה״ר שתוציאני מעיר
זו בשלום ׳׳ ויצא בשלום אומ׳ יה״ר שהולכתני בשלום ׳׳ וכמו שהולכתני
בשלום כן תוליכני לשלום ותצעידני לשלו׳ ותסמכני לשלו׳ ותצילני —
מכף כל אויב ואורב וכל אונס ׳׳ האדם צריך על כל דבר שעתיד —
לבוא ולבקש רחמים ועוד מודה ומשבח כפי כחו על כל דברי ואמרו
החכמים שכל המרבה בשבחו ית׳ ומודה לו שהוא משובח ׳׳ כבר כללנו
והזכרנו הנה הרבה מיני ברכות ומהן ידע האדם ויבין ברכת הדברי׳
הדומים לכך או מה שהם מינין אשר לא הזכרנום אנחנו ׳׳ כי
מי יספר נפלאותיו המעולים ונפלאות תשר ומעשיו ית׳ ׳׳ ואין להאריך יותר

מאה ורי בעה

השער השלישי

בברכת המצות׳׳ כבר הזכרנו שהמצות שהם
חייבים אדם לברך ׳׳ מן מצות עשה ׳׳ הן שני
מינים יש מהן שאין חובות ׳׳ ומן שהאדם חייב להשתדל
ולרדוף אחריהם עד שיעשה אותם כגון תפלין וסכות וציצית ובעור החמץ
בפסח ולקדש את יום השבת ולשבות בימי המועדים שחייבים שביתה
וכיוצא בהם ׳׳ ומן המקראות חובה כי האדם חייב לעשותן על כל פנים ׳׳
ויש מהן שאינה חובה אלא רוצין לעשות אותם שהן נעשה כגון עשיית
מעקה ונתינת הבכורים והמעשרות וכיוצא בהן ׳׳ שאין האדם חייב
לבנות גג עד שיעשה מעקה ׳׳ ואין חייב לנטוע כרמים ולזרוע —
שדות ליתן המעשרות ׳׳ כל מצות עשה שבין האדם ובינו ית׳ בין שהיתה
חובה בין שאינה חובה חייב לברך עליה תחלה קודם עשייתה ׳׳ ומן
חייב לברך קודם המעשה על כל שאנו מתנהגים בה ואין לנו מסבל
הירושה מהמעתקה המשלשלת שיש לה מהכתובים אשר שלא בשלמה׳
אבל רלה בה ׳׳ אבל לא נאמר בברכתה וצונו ׳׳ ואם נאמר וצונו לא נאמר
על שנצטוינו

אמרת כלב

שנצטוינו בה מאתו ית' · אלא על שנצטווינו לעשותה כפי מה-
שאנו עושים אותה על המנהג הנ"ל · כגון מלאכת השחיטה לפי דעת
קצת הפוסקים שאינה ממצות עשה ואעפ"כ מברכים בעת השחיטה ואין
אנו אומ' בברכה וצונו · אשר קדשנו וצונו אין כוונתו שצונו ית' לעש-
פעל השחיטה בתורתנו כמו שהוא בשיטת הסבה א'. ימים אלא כוונתינו
היא אל פעל השחיטה שצוה ית' זה למי שירצה לאכול בשר שישחטנו
ואח"כ יאכלנו · אמנם דברים אשר נתחייבנו מצד הסבות אין אנו חייבים
לברך ואינם מברכין כגון נטילת ידים הראשונה והאחרונה · וכגון מי ש
סינן את המים ושתהו בלילה מפני סכנת עלוקה שאינו מברך לסנן
את המים · וכן כל כיוצא בזה · ומה שאמרנו קודם לברך בנטילה-
הראשונה כבר ידעת שהנטילה עצמה היא רשות לדעתנו ואינה-
צוה כ"ש ברכתה · אשר ברכתנו לא ברכנו אלא על האחרת · ומי שנטמא
ידה אוכל בידים מלוכלכות ואין שום נטילה והבינהו היטב ·
חייב האדם לקרא וללמד מדברי תורה שנאמר ושננתם לבניך-
ודברת בם וגו' · והנה אם הספיק לקרא בדברי תורה חייב לברך
בתחלה ובאחרונה כמו שהורו הפוסקים ע"ה בסדור בקריאת הפרשה
בשבת שמתחילים בפסוק' מאתי' לעשור התורה ומסיימים הפרשה -
בברוך ומשלימים בברוך · והנה מה שעשו כן בקריאת הפרשה
בשבת ילקח ראיה בכל עת שיקרא בתורה שחייב לברך בתחלה ובסוף
כבר הודענו הענין בפרק ה' מחלק א' ואין להאריך · ואין הפרש אם שיקרא
הפרשה שלמה או קצת מדברי תורה · הלא תראה שמסדרי התפלה תקנו
בעת שיתפללו מוסף היום בכל יום מועד שהוא ענין היום הנ"ל שיאמרו
תפלה ה' בלשון גדול ברוך ה' אלהי ישראל וגו' · כמו שכתוב בסדור · ואח"כ
יאמרו ענין היום הנ"ל · ועוד שמתחילים בברוך ה' לעול' וכן יעשו בימי
הספירה שיתחילו בברוך וישלימו בברוך · כי הספירה מצות עשה מן
התורה לספור שבתות ושבועות וימים · הנה כל עת ראיה זוקה
שהסכימו ע"ה חייבו לברך קודם קריאת דברי תורה ואחר קריאתו בסד'

וכן

37

זמרת בלב

וכן יש לברך בקריאת קריאת שמע שמצוה מצות עשה ומילין את התפלה –
בתפלת ערב ובקר שתקנו המסדרים על בסוף הלכות שמיר ברוך אתה –
אלהי ישראל אבינו ומלכנו וקודם מה שמתחיל מצות שמיר כברין עלי"
מי שעושה מצוה ולא ברך אחר מצוה שעשייתה [illegible] עדיין מברך –
אחר עשייתה. ואם היא מצוה שכבר עברה אינו מברך כגון מי שנטל
ציצית בלילה או ישב בסוכה או עשה מעקה לגגו ולא ברך [illegible]
ומברך אחר שמתעטף בטלית ב"ה אלא אין בו להתעטף בלילה. וכן –
מברך אחר שיושב בסוכה לישב בסוכה וכן בעת שהוא מתקן –
המעקה מברך על עשיית מעקה וכן כל דומה לזה. אבל אחר –
שעשה בלא ברכה אינו חוזר לברך אחר שעשה כי הוא המצוה –
הכולה. והשאלה הזה ממנו כולה בין מקודם לברכה מעשה שעשה
[illegible] ומה שבורא לו וכן אחר כסה הדם בלא ברכה אין מפריש
תרומה ומעשרות ולא ברך אינו חוזר לברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה"
אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא טהרת הגרים שבזמן הטבילה
מברכין שאין הגר לומר במצות [illegible] במצותיו אשר קדשנו במצותיו וצונו
שעדיין לא נתקדש ולא נעשה נתגייר לפיכך אחר שעושה מברך
על הטבילה מפני שהיה רשאי מעקרו ולא היה ראוי לברך וי"א מצות
[illegible] שיבור לאמרנו לברך קודם עשיית הברכה ומצוה ראשונה כי
הוא מצוה על העושה"

כבר נתבאר לך כמו כן שיש מן המצות שעשייתן ואין שיכון (המצות שעשייתן)
כגון עשיית הטלית מסכה שעשייתן היא אלא שיכון שהם –
ללבישה והישיבה וכגון מצות מעקה וביעור החמץ בפסח ושביתה
בשבת ונולתם הנה כל מצוה שעשייתה גמר שיבה מברך בשעת
עשייתן. וכל מצוה שעשייתה אינה שיבה יש לו אחר עשייתה עוד
אחר אינו מברך אלא בשעה העושה אלו האחרון. כגון סכה או
טלית אינו מברך בשעת עשייה אלא בשעת הלבישה והישיבה. וכגון
ביעור החמץ בפסח ועשיית מעקה מברך בשעת העשייה וכן כל
כיוצא

כיוצא בזה .. כל מצוה של תורה שקבלו עליהם כל ישראל לעשותן –
מזמן לזמן כגון סכה ומקרא מגלה בימי הפורים .. וכל מצוה שאין
קבוע לו כגון תפלין ומזוזה .. וכל מצוה שאינה תדירה ואינה בכל עת
ויש דומה למצוה שיש מזמן לזמן כגון מילת הבנים ופדיון הבן
עליה בשעת עשייתה שהחיינו וקיימנו .. ואם לא בירך על הסכה ומקרא
מגלה ודומיהן בשעת עשייה מברך עליהן בשעה שיוצא ידי חובתן
בהן ..

ואין מברך שהחיינו אלא על מצוה שהיא עושה אותה לעצמו .. אבל
מברך אשר קב׳ על כל מצוה שעושה בין שעושה לעצמו בין שעושה
לאחרים .. היו לפניו מצות רבות חייב לברך על כל אחת ואחת בפני
עצמה. ולא נפטר את אמר אשר קדשנו במ׳ על המצות אלא שהיה
הרבה בכללות .. ובכל המצות כל אחת לעצמה [illegible]
בעשייתה [illegible] מצוה בין שאינה [illegible]
בין שלא היתה חובה אם עושה אותה לעצמו מברך [illegible]
לעשות מצוה פלונית .. עושה אותה לאחרים מברך [illegible]
עשיית מצות פלונית כגון שלבש ציצית מברך להתעטף בציצית [illegible]
עשה סכה מברך לישב בסכה .. עשה מעקה מברך לעשות מעקה .. מל
בנו עצמו מברך למול את הבן .. וכן כל כיוצא בהן .. אבל אם הלביש
ציצית לאחרים מברך על לבישת ציצית [illegible] עשה מעקה
לאחרים מברך על עשיית מעקה .. מל בן לאחרים מברך על המילה
והמסרב אומר [illegible] לאחרים
בפסח אומ׳ על אכילת מצה ומרור וכן כל כיוצא בהן .. עושה
המצוה לו ולאחרים כאחד מברך על העשייה את המצוה [illegible]
[illegible] .. אם היא חובה מברך לעשות .. כי [illegible] עצמו
והאחרים [illegible] .. ולכן מי שברך אחר שעשה המצות מבין
על העשייה [illegible]
[illegible] .. כל דבר [illegible]

[illegible] המפרשים [illegible] בלי ברכה [illegible]
[illegible] ורבה בברכות [illegible]
את ה' בכל עת [illegible] ברוך ה' [illegible]
[illegible] תקנו המפרשים [illegible] לומר זה המזמור בתחלת תפלת
הערב [illegible] ברכו [illegible] את ה' בתפלת הבקר [illegible]

השער הששי [illegible]

[illegible]
בסוף [illegible] פסוק כי לקח טוב נתתי [לכם] תורתי אל
תעזובו [illegible] ופסוק להגיד בבקר חסדך וגו' [illegible] ופסוק הנה ברכו את ה'
כל עבדי ה' [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] בתקון סדרי התפלות שהתקינו [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

תפלת כלבעד

לעיני ·· ותנומה לעפעפי אישון ·· יהי רצון מלפניך ה' המנהיג בי נשמה ·

שתצילני מרעות התרדמה ·· וזכור את כל עונותי ·· כי ברוך

עתותי ·· ומחשבת אלוהות רעיוני הלילה ·· ומבעתת [illegible] אלהי ·

ומכל יצר רע ומפגע רע מרעו ·· והאירה עיני פן אישן המות ·

והקיצני ·· ואל השטן והשלום תרביצני ·· ברוך ה' המאיר לארץ בכבודו ··

ואח"כ קורא פסוק שמע ישראל ה' א' ה' א' ואומר אשר אלהינו [illegible]

קן של ועד ·· ומחשבה [illegible] ה' אלהינו ה' אחד אמת ··

ותורתנו ·· ומקדשנו [illegible] ומביאינו ·· ומצותיו וכו' ·· עבד מלכות שמים

ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד ·· ועתה אלהינו [illegible] לך [illegible] ··

[illegible] ברוך [illegible] ·· שתשמר [illegible] בקומך ·· [illegible]

שמו [illegible] קורא פסוק שמע ואחר אשר אלהינו ·· וקורא [illegible]

פסוקי [illegible] ·· אשר [illegible] קורא פסוק שמע [illegible]

[illegible] פסוקי [illegible] ·· [illegible] הברכות [illegible] רחמיך

ה' בתשובתך [illegible] ·· אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני ·· [illegible]

אלהים כחסדך כרוב רחמיך מחה פשעי ·· הרב כבסני מעוני [illegible] ·· כי

פשעי אני אדע [illegible] ·· שמע ה' קולי אקרא [illegible] ·· שמע ה' וחנני ה' [illegible]

[illegible] אלהי [illegible] ·· [illegible] ה' הושיעה המלך

[illegible] ·· [illegible] ברורי [illegible]

[illegible] ברצון [illegible] ··

כונת [illegible] בסוף שנתו [illegible] על מטתו אומר מודה אני לפניך

ה' אלהי [illegible] ·· [illegible] ·· אשר שכבתי

ולא ישנה הקיצותי כי ה' יסמכני ·· [illegible] ··

אומר [illegible] ·· [illegible] ·· [illegible] אור [illegible]

[illegible] ·· [illegible] ·· [illegible] ·· [illegible]

[illegible] ·· [illegible] קול [illegible] לברך [illegible] הנותן לשכוי בינה

להבחין בין יום ובין לילה ·· ובשלובשו בגדיו מברך מלביש ערומים

אז אומר הנותן לו בגדי ללבוש ·· [illegible] בראשו [illegible]

ברכות כלל

אחר שמתחיל המקום ללבוש בגדיו מברך המעטיר לאדם כבוד
והדר. או אומר המעטרני הוד והדר. כשמעביר ידיו על עיניו
מברך המאיר עיני ומאיר חשכי. או אומר פוקח עורים. כשיושב על
מטתו מברך מתיר אסורים. או אומר המרחיב צעדי תחתי. כשמוריד
רגליו מן המטה ומניחם על גבי הקרקע מברך רוקע הארץ על
על המים. או אומר השומר רגלי ספירין. כשעומד זקוף מברך סומך
נופלים וזוקף כפופים. כשנוטל ידיו מברך אשר ברא יסוד המים
לטהרה. וכשרוחץ פניו מברך המעביר שינה מעיני ותנומה מעל
עפעפי. אלהים בשמך הושיעני ושלח תשמעני הדריכני
באמתך ולמדני. ובסתר כנפיך תורני. ורוח נדיבה תסמכני.
בשוב תסמכני. [illegible] השיבה לי ששון ישעך. הסר ממני
נגעך. ומכה רמונה מעל כל פני. וברכת אלהים תסיר מעל
נפשי נגעים. [illegible] יסוך לנפשי. ולמען ומאור ורחמים
תנני. מענך אלהי ומעשי כל חולי. ברוך אתה ה' מרחם בקולו
מקשיבים. ונותן ספרים טובים. ומעשיו ... מאמר שלך
מהבא לומר מאור ברכו נפשי את ה' יען את שם קדשו. ושוב
יעלה מאד כי ... נפשו מגוית מכל עסקים. ומרבית
ומשפטו לו יה. ולכן התקינו החכמים לאומרו בבקר בתחלת
התפלה עד שבסופו פסוק ברכו ה' כל מלאכיו. ברכו ה' כל צבאיו.
ברכו ה' כל מעשיו. רומו ... אלהים.

כשחוגר אזורו מברך המאזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתי.
או אומר אוזר ישראל בגבורה. כשנועל מנעליו מברך הנותן
... ומדריך צעדי תחתי. או יאמר שעשה לי כל צרכי.
כשיוצא מפתח ביתו ללכת בדרך מברך המכין מצעדי גבר. יהי רצון
ממך אלהי להישיר את רגלי מדרכי. אתהלך לפניך באור החיים וקיים
עלי מאמר משיחך כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. על
כפים ישאונך פן תגוף באבן רגליך. ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך.

ה'

זכרת כלבא

יה' ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם. ותאמר: מלאכיו.. ברוך אתה בבואך. וברוך אתה בצאתך. כשיוצא ביד מברך [illegible] רוך [illegible] כתיבה. כשירכב על סוס וברך אשר [illegible] על ירדן לכל מחזות [illegible] כשיוצא מלפני [illegible] אלהיך [illegible] משכנותיך ישראל. כשיוצא מלפני בית הכנסת [illegible] יבנה בית יאמר כי מי כיה' אלהינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ. כשיכנס לפתח העזרה יאמר [illegible] נשתחוה [illegible] כשיכנס לפתח [illegible] ישתחוה [illegible] אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך שמך על [illegible] אמתך. כי הגדלת על כל שמך אמרתך. כשיכרע להשתחוות קודם התפלה יאמר באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יהו'ה

[illegible] עושנו [illegible]

כל אלו הברכות שהזכרנו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו. כגון מי שלבש לבושו מברך מלביש ערומים. המעביר ידיו על עיניו מברך המעביר שינה מעיני. ובלבד ברכה שאין שלא נתחייב בה בשבילו מברך אותה. כגון מי שלן בכסותו אינו מברך כשעומד מלביש ערומים. לא לבש [illegible] אינו מברך ברכתו. לא תקנו בלא ברכות ומן [illegible] ברכות והם המפורשים בתפלה ושגם ברוב [illegible] [illegible] אותם בימים בבית הכנסת ובכל יום [illegible] התפלה בין נתחייבו בהן בין שלא נתחייבו. ודבר [illegible] גדול. [illegible] כשאמרו שהשעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא על נתחייב בה ומן הוא האמת. והנה מצאנו [illegible] הברכות שנתחייב [illegible] בהם [illegible] ומן [illegible] במספר באלו [illegible] התפלה והנה כלם או רובם שנרמזים בתפלת ערב ובקר שתקנו הכמים [illegible] קצתם במזמורים וקצתם בפסוקים שאנו מתפללים והנה מצאנו שהורים להזכיר העניין בעבור אשר אין [illegible] [illegible] יאריך [illegible] ימי עברת בן אמתו. והראותי את העניין הנה שלא ישוב לדבר על סדר היצירה [illegible] [illegible] בדברי הכמים

בלתי

אגרת כלב

בלתי חבין ספריהם ושירותם - שהחכמים ע"ה לא השיגו להשיגו
אל התכונה כי הם ע"ה הודיעו ענין הגלגלים אמרו אוהבי החכמה
ויודעי דת ודין לא ספרו כל זה ואם לא יבינו כל הענינים המעלולים
יבינו - אלה לבד ענין ואלו הענינים להרפות ולהראות עולם - ומי יודע
מה יהיה בעולם ומה יגיע ואיך יהיה ומתי יהיה .. כי פלאות יי ומעשיו
רבו מאהבה ומי יוכל לספרם אף לכתבם שבכל בה וכל לשון ולא ואחר -
לא יבין בספר השמים נגולים והיה הגדול והנפלאים בדין ולאיש -
יהיה שנים עד אין מספר כמספר כוכבי השמים וכחול ירבה יותר
ובעצ ברזל ושבע נחשת אין בידן יכולת .. אמנם חייב האדם -
לברך בכל דבר מקלתם מקורם וקלתם מאסרים יש ומקלתם משני
קלותם בתחלה ובסוף כמו שהם חונו קלתם והמבין יבין אותם .. לעשות
הראוי בכל דבר בעתו כי לב נבון יבקש דעתו .. והאל יורנו -
בדרכו ..

כמו שחייב האדם לברך בכל דבר כן חייב לבקש בכל עת ובכל
רגע רחמים מאתו ית' וסליחה וכפרה על עונותיו הבאים
לו מצד החומר המשונה הפנים .. ולא בורייס התנונים וסליחות
ועניני תוכחות לנשמה העליונה הנוטה מדרכיה ללכת אחרי מחשבות
סוסא הוא החומר הכלה והנפסד המלוות ומתעקל דרכים בכי זה -
שהוכיחו החכמים ע"ה בני כל חטא פשע ועון וחרון ורשעה .. -
והנה כבר הרבינו עד אמרנו באלה הסבורים מכל מין שאמנו
תוכחה וידוי תחנון סליחה בקשה .. ופסוקי תשובה והם נתפשטו
לקלת דברינו ומהם ומלה ~~[illegible]~~ שסבורו החכמים ע"ה והם שאמרנו
מתפללים אותם בעשרת ימי רחמים .. ואלא הטוב אל יי יתן מנין
ראוי למצוונו .. ואין להאריך כי המבקש ימצאם והספק ימלא חסרו
ואם ירשנו ימלא לו .. בעלי הקבלה חייבו לאדם בכל עת -
שיכנס לבית הכסא לומר קודם שיכנס נוסח זה .. התכבדו
מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני עזרוני שמרוני אמר

רעי המתינו לי המתינו עד שאבוא ואצא .. שזה דרכן של בני אדם ..
ואמר שילא התקינו לברך בן ב״ה אשר יצר את האדם בחכמה —
וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים מהם פתוחים ומהם סתומי'
גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח א' מהם או אם יסתם א'
מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך .. ב״א רופא כל בשר —
ומפליא לעשות .. ושוב אלו הענין הזה בעיני״מי יתן ואין בכח כל
הבריות והיינו לעבד אחר .. והכתוב אומ' שויתי יי' לנגדי תמיד כי
מימיני בל אמוט .. סוף דבר הכלל העולה לנו מכל המאמרים שבכל
דבר טוב לברך להודות ולשבח לרומם לגדל ולפאר לו ית' התהלה
מספר ומדות בלבך ומקיים כל העולם מכללן ועד פרטו בספרן —
הבלתי כלה בכל עת ובכל רגע בכל דבר שיהנה בין בקיום גופו
בין בקיום נפשו להיותה נחשבת לאדון ית' בין שאין לו מה לקיום בין
בעניינים הפרטיים מאחן מלא כותי בין מפורשים אלהיים שאין .. ואין
בין מפלאות בין מאותות ——ין מעניינים מושגמים בין מחודשי' בין
מן מעולם ממשיקים ואוגלים שבכלל בכל דבר. וענין שאבר שפרנוס
רובם כי הוא המשגל —— פני כל הבריות אין עוד מלבדו .. ככתוב ברכו יי'
מלאכיו .. ברכו יי' כל צבאיו .. ברכו יי' כל מעשיו .. ברכי נפשי את יי' .. וכתוב
תהלת יי' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד ..

השער השביעי בסגולת ההודאה ובהתגלות התשבחה .. אין לו לאדם להשתמש על דרכי סבותיו וזה בסדר הברכות —

הדרך שדרכתי בין לבאר פרטיהן ובאש זה שהזכרנו מקצת דברי חכמי
אשינו הרבנים ולא דרכתי בזה גם אני דרך שדרכו בזה החכמים ע״ה
לברך הברכות ע״ה כלל ולהביא העניינים לחבין לברך על כל דבר אם
בברכה הכוללת ואם בברכות הפרטיות המתחייבות לענין ההוא כפי מינו
שבענו כמו שעשו כן החכמים ע״ה כי ראיתי שהסכמה מתאמצת כי
רבו התלות הגופניות והמדות הנפשיות ומאני הרעה נא ספים הצריכי'
ויעדני התורה ספו תמו ואין דורש ואין מבקש כי עונו אשר התבל והבלו

41

אגרת כלב

ועל שקראתם חשבון שהחכמים ז"ל לא חייבו לנו לברך על כל דבר–
כי אם במעט קט וזה שנשאר אחד שנשאר בידם נוהג יותר בתחלה
ובברכת היין והמזון .. ועוד שכבר בקשו זה ממני קצת האנשים אוהבי האמונה
ודורשי השכמה ומבקשי האמת הישר וכו' להודיע ולבאר להם כמה הברכות
הפרשיות הראויות כפי כל דבר וענין כפי המכוון התורה היוצא אחרי דעת
החכמים שאין דעת החכמים שאין דבר כחוט השערה חולק עליו מן–
התורה כפי כל דבר בזה שכבר הודענו הענינים לשעבר כפי מה שאמרנו
העת .. והנה אם הזכרנו דברים שהם נמצאים בספרי חכמי אמונתנו הרבנים
אין תפארת להם זה כי לא מפיהם אנו חיים לזה .. כי כלם דברי אבותינו
הם .. הלא תראה שהרב רבי' נסים בהר"ר [illegible] שהיה תלמידו גדול מאד חייב
לבני עמינו ללמוד המשנה והתלמוד כי אנו סבורים שהם דבריו
וכלם נתנו תרומה אחר .. וידוע שכל גדר וסייג וכל דבר מצוה שהם
שמונה או מקבל הירושה שאין לו סתירה לה מן התורה שבכתב וכן כל
תקנת החכמים עם שעוררת למצות התורה שבכתב בכלם מורים
אנשנו ואין [illegible] – בינם לבינינו שום מחלוקת וקטטה וכל ישראל
פה א' בענין הזה .. אלא במצות שאומרים הם או בשום גדר–
וסייג שהוא הלכה למשה מסיני ואין לו רמז מן התורה ואין צריך לומר
אם חולק עליה באותם הענינים לא נשמע לקולם כי כן כתוב לא
תאבה לו ולא תשמע אליו .. ועניים ומירות אמר אל תהיו כסוס כפרד
אין הבין בז' עדין לבלום בל אליך .. ואין אנשנו מורים להם באמרם
אל תסור ממנו ימין ושמאל על פי התורה אשר יורוך .. אפילו על
ימין ושמאל ועל שמאל ימין .. כי התורה אמרה והתורה והמצוה אשר
כתבתי להורותם .. אלא יורנו בדרכי תורתנו התמימה–
הנכתבת ע"י משה רבינו עליו השלום המסכימה .. ויקיים עלינו
פסוק הנאמר יי' יברכנו יברך וגו' .. הנה אנכי שולח לכם את אליה
הנביא וגו' .. ולו עברו ויקיים מאמר זכרני יי' ברצון עמך בישועתך ..

([illegible].

אגרת כלב

ובכאן ראינו לסתום הברכות .. ובשלומותם נשלם הספר שנת -
הרנ"ו לפרט האלף הששי פה בכפר קרמ"ל אשר מעבר ליר
עיר קוסטנטינא רבתי אופק ביגנ'יאן שכשר ברק'ירוניש .. ישתבח -
ויתברך אשר לו השבח והברכה המשבח האמתי והמהולל כפי כל יצור -
מעלה ומטה יתעלה שמו ותנשא מלכותו אמן וכן יהי רצון ..

נשלם אגרת של כלב אעבור אל יי' שלום בלב ..